

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96

E - mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Департаменти (управління) освіти і
науки обласних та Київської міської
державних адміністрацій

Інститути післядипломної
педагогічної освіти (Академії
неперервної освіти)

Щодо методичних рекомендацій
до оновленого Базового
компонента дошкільної освіти

Надсилаємо методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти).

Просимо довести зазначену інформацію до відома працівників управлінь (відділів) освіти об'єднаних територіальних громад, районів (міст); центрів професійного розвитку педагогічних працівників; керівників і педагогічних працівників закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти дітей відповідного віку.

Додаток: на 58 арк.

Заступник Міністра

Віра РОГОВА

Нерянова С. І.
(044) 481-32-00

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
№1/9-148 від 16.03.2021

7439220272

Методичні рекомендації
до Базового компонента дошкільної освіти
(Державного стандарту дошкільної освіти)
2021 рік

Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти, що є Державним освітнім стандартом (далі – Стандарт), розроблені, щоб надати допомогу педагогічним працівникам закладів освіти, які забезпечують здобуття дошкільної освіти дітьми відповідного віку, впровадження в освітній процес роботи оновленого Стандарту.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання. Як перша самоцінна ланка, яка спрямовує освітній розвиток людини протягом життя, вона має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, допомагати дитині реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

Дошкільна освітня галузь України завжди прагне до вирішення питань якості освіти. Саме з цієї потужної тенденції фахівці-дошкільники розробили стандарти дошкільної освіти, які були затверджені у 1998 та поновлені у 2012 роках. Базовий компонент дошкільної освіти як державний освітній стандарт окреслює очікування суспільства в питаннях розвиненості, вихованості та освіченості дитини дошкільного віку, спрямовує розробку та оновлення освітніх програм для закладів дошкільної освіти, визначає вимоги та орієнтири щодо програм професійної підготовки майбутніх вихователів відповідно до потреб сьогодення, об'єднує зусилля науковців і педагогів-практиків України щодо зміцнення культури якості та доброчесності в дошкільній освітній галузі.

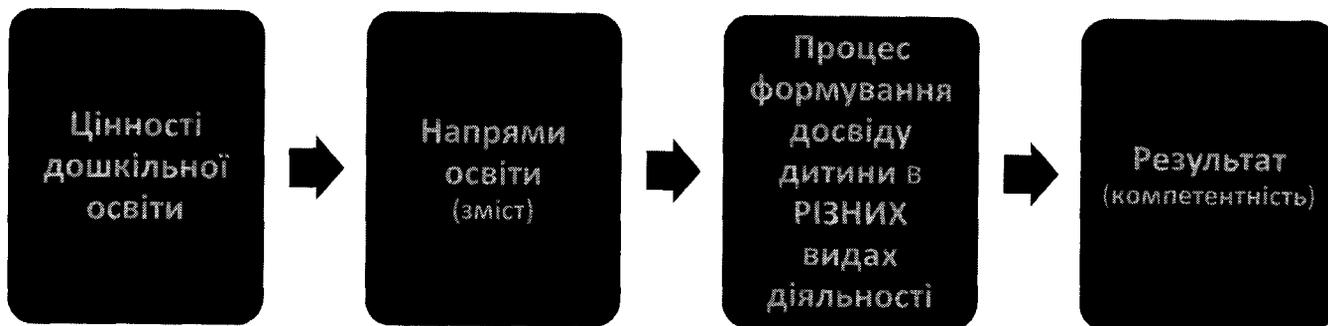
Які причини спонукали оновити Стандарт на сучасному етапі?

Визнання української дошкільної галузі як сучасної, науково обґрунтованої та методично забезпеченої ланки освіти потребує утвердження цих позицій відповідно до міжнародних стандартів якості освіти. Ключовим поняттям у критеріях оцінки ефективності та якості освіти виступає категорія сформованих у дитини компетентностей, що вказують на можливість активно проявляти особистісні надбання в різних самостійних та організованих за підтримки дорослого видах діяльності. Ключова категорія компетентності та характеристика її вікових особливостей стали предметом ретельного аналізу й конкретизації в оновленому документі.

Компетентності формуються у просторі освітніх напрямів роботи закладу дошкільної освіти через організацію педагогом базових (основних) видів діяльності, які збагачують досвід дитини, та реалізуються як особистісне надбання дитини (результат розвитку) за підтримки батьків в умовах сімейного виховання.

Так, ланцюжок взаємопов'язаних понять між очікуванням і результатом освіти можна представити завдяки таким феноменам: *цінності дошкільної освіти – напрям*

освіти, який визначає її зміст – формування досвіду дитини в різних видах діяльності – результат (компетентність).

Отримання результату дошкільної освіти (компетентності дитини) — це відповідь на запитання, як ми реалізуємо цінності та завдання дошкільної освіти, як спілкуємося, граємо з дитиною, підтримуємо розвиток її здібностей.

Виступаючи результатом освіти, категорія компетентності представлена в єдності із питаннями про умови, за яких їх можна досягти. Тим самим, зберігаючи ідею особистісного розвитку дитини дошкільного віку, нова редакція Стандарту активно проголошує та конкретизує актуальну для сучасного етапу розвитку дошкільної освіти в Україні ідею солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій, причетних до піклування, догляду та розвитку дітей раннього й дошкільного віку.

Визначена ідея солідарної відповідальності дорослих за розвиток дитини конкретизована Базовими принципами *реалізації* Стандарту, які характеризують загальні демократичні принципи суспільного життя:

- демократичність;
- рівний доступ до якісної дошкільної освіти кожній дитини, освіти без дискримінації за будь-якими ознаками;
- забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору (основи соціальної відповідальності за власні дії та їх наслідки для довкілля);
- міжвідомча взаємодія (співпраця закладів освіти з психологічною, соціальною та медичною службами);
- державно-громадське та державно-приватне партнерство в організації та управлінні дошкільною освітою;
- соціально-педагогічне партнерство громади та всіх учасників освітнього процесу.

Усі ці аспекти потребують соціальної активності та громадянської позиції дорослих, які проживають в конкретних умовах територіальних громад, мають свої специфічні особливості існування та утримання закладів освіти, свої переваги та невирішені питання.

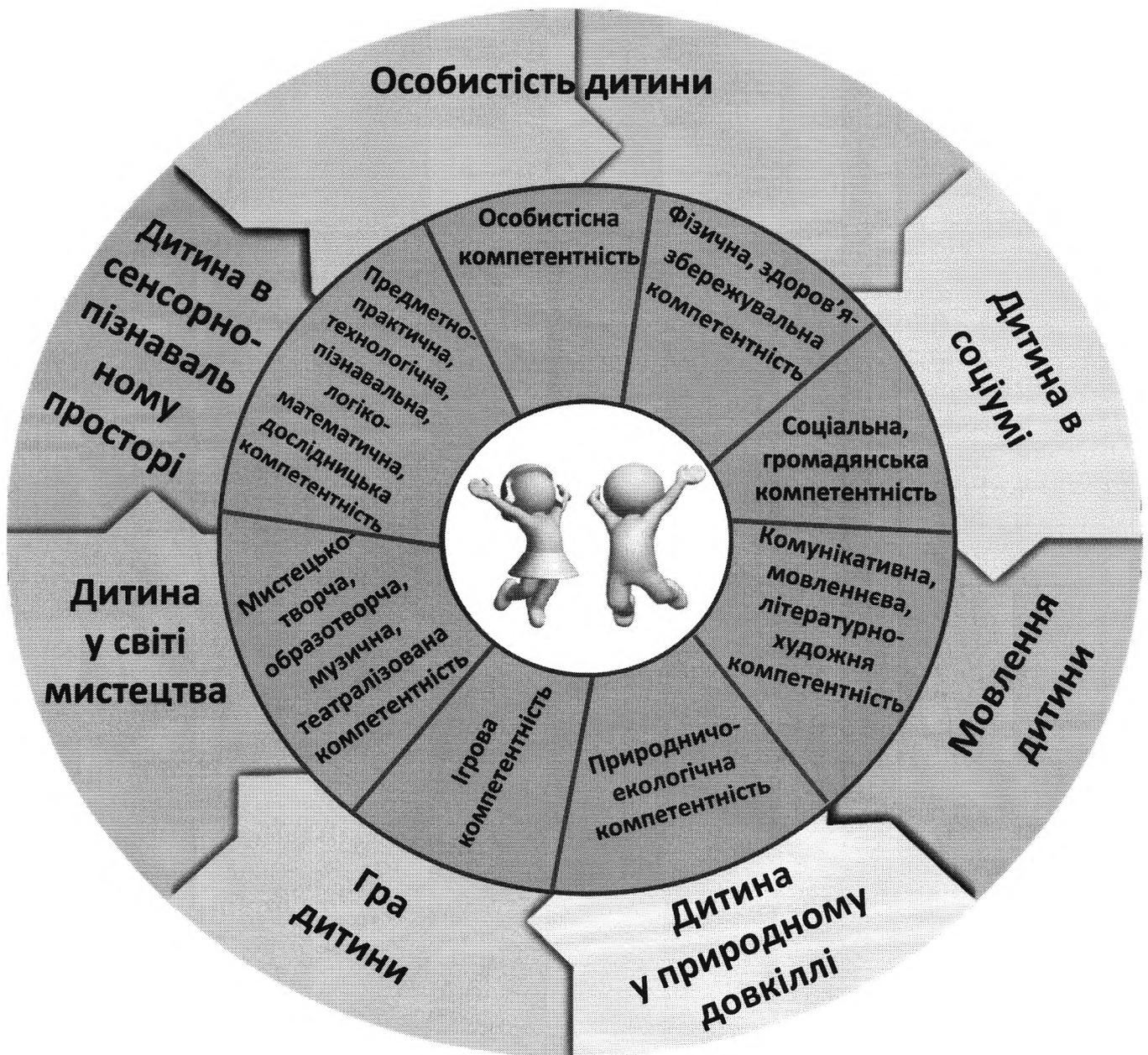
Закладені в Стандарт дошкільної освіти позиції про умови, за яких можна досягнути визначеного обов'язкового рівня освіченості, вихованості та розвиненості дитини, забезпечують нормативне підґрунтя для об'єднання зусиль фахівців і батьків вихованців.

Значне місце в розумінні особливостей формування компетентності дитини відведено батькам як активним учасникам освітнього процесу. Ця позиція спирається на закони України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту». Аспект взаємодії педагогів дошкільного закладу з батьками вихованців завжди був предметом уваги, але вперше ця норма прописана в Стандарті – у такий спосіб вона утверджує політику Української Держави на зміцнення національних і культурних традицій сімейного виховання в єдності із суспільним.

Серед умов, що забезпечують самоцінність дошкільного дитинства та водночас сприяють наступності між дошкільною та початковою освітою, важливою є організація життя дитини в такий спосіб, що відповідає ідеям гуманістичної педагогіки, ідеї природовідповідності, за якою у дитини треба розвивати задатки та здібності, зберігаючи її природу. Побудова педагогом такої організації освітньо-виховного процесу, за якої максимально активізується діяльність дитини в пізнанні навколишнього світу, реалізація її творчих задумів та мрій, вимагає професійної майстерності, постійного самовдосконалення в оволодінні сучасними та перспективними методами й формами взаємодії з дітьми, здійснення своєї педагогічної роботи на принципах науковості та систематичності.

Систему цінностей педагога дошкільної освіти складають такі важливі її складові як самоцінність збереження та зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини; створення благополуччя як вміння плекати, підтримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі, в природному, предметному та соціальному оточенні. Саме система цінностей, якою керується педагог, визначає гуманістичний, цивілізований, культурний, професійний спосіб діяльності та взаємодії з дітьми. Серед сучасних аспектів професійного самовдосконалення педагогів дошкільної освіти важливим виступає свідомо позиція щодо визнання прямої залежності результату освіти (компетентності) від збагачення особистого досвіду дитини в різних видах діяльності. Не окремі майстерно проведені заняття, спостереження на прогулянці чи інші форми організації дитини, а саме системне формування особистого досвіду дитини в різних видах діяльності формує життєві компетентності дитини (*малюнок 1. Становлення компетентностей дитини в різних дитячих видах діяльності*).

Компетентності — це динамічна комбінація цінностей та ставлень, знань, умінь і навичок, які визначають здатність скористатися знаннями або шукати інші знання, що й характеризує важливішу життєву компетентність, здатність особи успішно розв'язувати життєві проблеми, провадити подальшу навчальну та професійну діяльність, реалізувати освіту впродовж життя. Сформована життєва компетентність базується та характеризується через сформовані *наскрізні вміння*: аналітичне мислення; здатність працювати в команді; оцінювати ризики та приймати рішення; розрізняти та конструктивно керувати емоціями; логічно обґрунтовувати свою позицію.

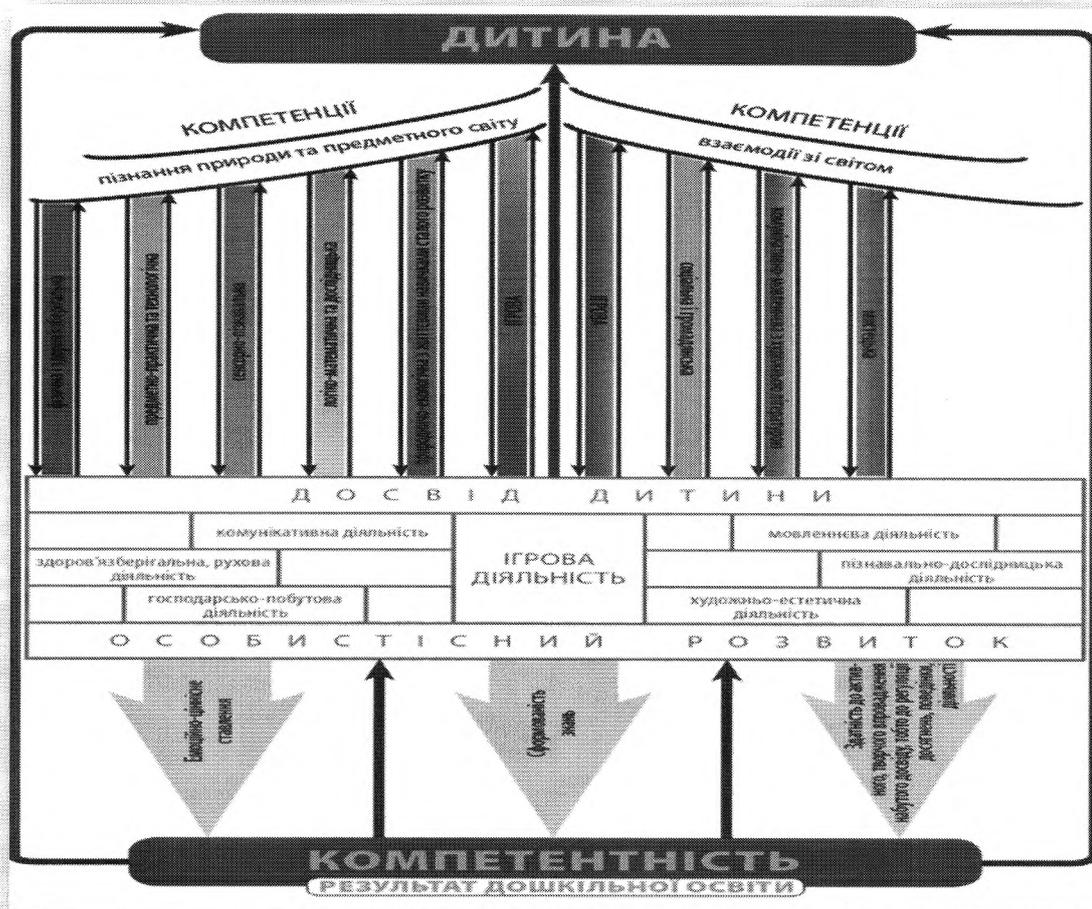
Мал. 1. Становлення компетентностей дитини в різних видах дитячої діяльності

Для дитини дошкільного віку першочерговими для розвитку аналітичного мислення та означених наскрізних вмінь є розвинена здатність самостійного мислення на основі образних і словесно-логічних понять, розвиненість емоцій та здатність керувати поведінкою. Все це є ознаками спрямованості розвивальних і виховних дій дорослого на гармонізацію емоцій та інтелекту дитини.

Педагоги, які володіють принципами та методиками компетентнісної освіти, сприяють розвитку дитини як активної особистості, що набуває життєвих компетентностей в процесі організації змістовно-наповненої діяльності в умовах дошкільного освітнього закладу. При цьому педагог є організатором відповідних

дошкільному віку дидактичних форм діяльності дитини у взаємодії з ровесниками, дітьми іншого віку та дорослими.

Зв'язок між діяльністю, напрямом освіти та відповідними компетентностями дитини представлено на малюнку 2.

Мал. 2. Досвід дитини як ключовий шлях формування її компетентностей

ІНВАРІАНТНИЙ СКЛАДНИК СТАНДАРТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Особистість дитини»

Рухова та здоров'язбережувальна компетентність

Серед важливих завдань дошкільної освіти – забезпечення сприятливих умов для гармонійного фізичного розвитку дитини, рівень якого визначають одним із важливих показників стану здоров'я особистості. Зважаючи на це, особливого значення набуває рухова активність, яка є необхідною умовою для становлення й удосконалення особистості дитини й виконує роль своєрідного регулятора росту та розвитку дитячого організму.

Унікальність дошкільного дитинства полягає в тому, що саме в цей період відбувається становлення та розвиток організму дитини, формуються життєво необхідні уміння й навички, руховий досвід, розвиваються фізичні якості.

Рухова компетентність проявляється в поєднанні ціннісних поведінкових установок на раціональне виконання рухових дій та прагнення до фізичного розвитку й саморозвитку, доступних дитині знань і навичок, а також навичок оцінки ефективності власної рухової активності.

Ознаками емоційно-ціннісного ставлення до рухової активності та збереження здоров'я у дітей старшого дошкільного віку є такі:

- зацікавленість і потреба у фізичному вдосконаленні;
- емоційні реакції на власні досягнення в руховій сфері (пластичність, впевненість, виразність та естетика рухів);
- демонстрація стійкої позитивної мотивації до активної рухової діяльності;
- товариські взаємини, підтримка в командних спортивних іграх;
- вміння боротися, вигравати та програвати;
- виявлення позитивного ставлення до загартовувальних і гігієнічних процедур.

Зміст рухової компетентності дитини дошкільного віку включає

знання:

- про техніку виконання загальнорозвивальних, стройових, спортивних вправ та основних рухів;
- про користь фізичних вправ, сил природи та гігієни для розвитку і здоров'я;

уміння:

- ініціювати власну рухову діяльність, розуміючи необхідність певних рухових дій відповідно до ситуації;
- самостійно виконувати фізичні вправи без постійного контролю з боку дорослого;
- розуміти мету рухової дії, прогнозувати її результат (елементарні навички планування);
- елементарно контролювати свої рухові дії;
- використовувати відомі способи рухових дій у нових (змінених) умовах;
- дотримуватися правил у рухливих та спортивних іграх.

Слід враховувати, що рухова компетентність розглядається як універсальна (ключова), яка необхідна для здійснення рухової діяльності різного спрямування: спортивної, здоров'язберезувальної, рекреаційної, реабілітаційної тощо. Технологічну основу формування рухової компетентності дітей дошкільного віку в процесі фізкультурної освіти становить їхня рухова діяльність.

Разом з тим провідним компонентом змісту рухової діяльності незалежно від її цілей є систематичне використання фізичних вправ, в основі яких – цілеспрямовані рухові дії. Здоров'я та краса рухів свідчать про поєднання гарного самопочуття й вміння рухатися красиво, що є однією з умов збереження і зміцнення здоров'я.

Основою формування рухової компетентності дитини дошкільного віку є активний руховий режим. Правильно організована і здійснювана рухова діяльність позитивно впливає на фізичний розвиток організму. Ученими-фізіологами встановлено, що різноманітнішою є рухова діяльність, то досконалішою стає будова організму дитини. Показниками сформованості рухової компетентності виступають доступні дітям дошкільного віку елементарні знання у сфері фізичної культури й спорту, наявні життєво необхідні рухові вміння, навички, мотиви, інтереси, потреби, ціннісні орієнтації, рівень фізичного розвитку, працездатності та стану здоров'я, фізичної підготовленості.

Основними шляхами формування рухової компетентності дітей дошкільного віку є:

- забезпечення функціонування моделі активного рухового режиму в закладі дошкільної освіти;
- раціональне поєднання різних типів занять з фізичної культури, збільшення кількості використання стандартного та нестандартного фізкультурного обладнання, збільшення дозування циклічних вправ, регулювання інтенсивності фізичних навантажень, зміна способу та характеру виконання фізичних вправ;
- системний моніторинг стану фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей;
- використання різноманітних інноваційних методів і прийомів керівництва руховою діяльністю на заняттях з фізичної культури;
- визначення у груповій кімнаті місця для активної рухової діяльності дітей та забезпечення їм безперешкодного доступу до різноманітного фізкультурного та спортивного обладнання;
- створення умов для формування у дітей навичок самоорганізації та самоконтролю, які сприятимуть активізації рухової діяльності як в організованій дорослими, так і в самостійній руховій діяльності;
- налагодження змістовної спільної фізкультурно-оздоровчої роботи закладу дошкільної освіти та сім'ї.

У процесі активної рухової діяльності відбувається становлення *здоров'язбережувальної компетентності* дитини. Успішність роботи залежить від урахування послідовності формування цієї компетентності, що передбачає розвиток стійкої позитивної мотивації (наявність інтересів, потреб та мотивів) до здоров'язбережувальної діяльності, далі – формування уявлень та елементарних знань про здоров'я, здоровий спосіб життя й на їх основі навичок здоров'язбережувальної поведінки; наприкінці – закріплення й удосконалення навичок у предметно-розвивальному середовищі.

Під час планування роботи з формування *здоров'язбережувальної компетентності* дитини дошкільного віку слід спрямовувати освітню діяльність на розв'язання таких завдань:

- розвиток у дітей зацікавленості до пізнання нового про здоров'я, чинників його збереження та зміцнення, інтересу до вивчення себе;

- сприяння розвитку стійких позитивних мотивів у дітей під час виконання культурно-гігієнічних навичок та навичок із самообслуговування;
- формування та підтримка інтересу до правил безпеки життєдіяльності та навичок здоров'язбережувальної поведінки;
- формування ціннісних уявлень про здоров'я, розуміння значення здорового способу життя для людини;
- сприяння закріпленню навичок здоров'язбережувальної поведінки дитини як в організаційних формах, так і в повсякденному житті.

Зміст, форми та методи вихователя має обирати відповідно до віку дітей, їхніх інтересів. Організуючи освітню діяльність із цього напрямку, варто зважати на те, що на формування здоров'язбережувальної компетентності дитини впливає не лише зміст, а й форма й спосіб взаємодії дорослого з дитиною (мовлення і тон вихователя, повага до потреб вихованців).

Ефективними умовами формування здоров'язбережувальної компетентності дітей є наявність позитивної мотивації на здоров'я; цілісний розвиток дитини у здоров'язбережувальній діяльності; інтеграція різних видів діяльності (рухова, ігрова, комунікативна, сенсорно-пізнавальна, господарсько-побутова, мистецька дослідницько-пошукова), з урахуванням вікових можливостей дітей; створення та забезпечення функціонування здоров'язбережувального предметно-розвивального середовища в закладі освіти; забезпечення змістовної співпраці всіх учасників освітнього процесу.

Реалізація таких умов передбачає комплексне й систематичне використання різних засобів, форм і методів освітньої роботи здоров'язбережувальної спрямованості. Ефективними є ігри, різноманітні ігрові ситуації, сюжетно-ігрові заняття з фізичної культури у формі рухових інсценізацій, проекти здоров'язбережувальної тематики; фізкультурно-оздоровлювальні заходи та різні форми фізкультурного дозвілля.

Особистісна компетентність дитини

Спілкування, гра, мистецько-творча, пізнавально-дослідницька, побутово-господарська діяльність виконують функції *змістовного збагачення культурним досвідом практичної діяльності та взаємодії дитини з іншими людьми*, що забезпечує якісні зміни її особистісного зростання, сприяє розвитку життєвих навичок і компетентностей, які є результатом дошкільної освіти. Дитина, в якій розвинені волява регуляція, самостійність, основи світогляду та своєрідна картина світу, мотивація до прояву різного роду активності, усвідомлення себе та життєві навички, – це дитина, яка демонструє дошкільну зрілість, сформованість особистісних компетентностей. Її життєво важливі особистісні характеристики поведінки та діяльності мають прояв у позитивному ставленні до світу, себе та інших, адекватній самооцінці, готовності до взаємодії з дітьми й дорослими, прагненні бути частиною групи, здатності співчувати, надавати та просити про допомогу, а також до самостійного розв'язання посильних для дитини життєвих проблемних ситуацій. Такі особистісні досягнення складають основу для формування наскрізних умінь, що потрібні людині впродовж життя та

забезпечують наступність між дошкільною та початковою освітою. Спільними для ключових компетентностей дитини на етапі дошкільної та початкової освіти є вміння та навички:

- проявляти творчість та ініціативність;
- керувати емоціями;
- самостійно мислити;
- висловлювати та обґрунтовувати власну думку;
- приймати рішення;
- розв'язувати проблеми;
- співпрацювати в колективі.

Основа цих вмінь закладається в провідній ігровій діяльності — вмінні організувати гру, грати, діяти разом, миритися, вибачатися, вибачати, розвитку комунікативно-мовленнєвих навичок, слухати іншого, приймати рішення / робити вибір. Розвиненість особистісної компетентності вказує на те, що дитина готова до нового способу організації життя, систематичного шкільного навчання.

У процесі становлення особистісної компетентності важливими є чинники взаємин дитини з оточенням (соціальним, предметним, природним). Особливого значення для дитини дошкільного віку набуває чинник *ставлення дорослих до дітей в особистісно-зорієнтованому просторі закладу дошкільної освіти та сім'ї*.

Які аспекти потребують свідомої уваги з боку дорослих?

- ✓ *Повага та любляче ставлення до дітей:* прийняття дитини такою як вона є, позитивно-забарвлене емоційне спілкування, симпатія, прояв люблячого ставлення у різних способах вираження, дружність, доброта, турбота.
- ✓ *Компетентність і справедливість:* освітня діяльність дорослих має базуватися на знаннях психологічних закономірностей розвитку дітей та педагогічної доцільності вибору засобів впливу освітніх і виховних технологій. Педагогічний репертуар дорослих має бути різноманітним і багатим, а впевненість дитини у справедливості дій дорослого повинна бути незаперечною.
- ✓ *Рух виховання від критики помилок і оцінювання до підтримки успіху та досягнень дитини:* створення ситуації успіху в різних видах побутової, творчої та ігрової діяльності; заохочення, схвалення, підкреслення успіху дитини в досягненні конкретного результату та старанності у процесі діяльності.
- ✓ *Оптимальне психічне напруження:* коли дитині все легко дається, вона в майбутньому може пасувати при виникненні найменших труднощів. Отже, необхідно навчати дитину долати труднощі, відповідно до її віку та можливостей: доводити розпочату справу до кінця; самостійно робити те, що дитина вже вміє, не вимагаючи допомоги від дорослих; спокійно сприймати відмову від інших дітей в ігрових і побутових ситуаціях; самостійно робити вибір заняття у вільний час тощо.
- ✓ *Привабливість освітнього простору в групі та зацікавленість педагогів справами дітей.* Розвивальне середовище групи закладу дошкільної освіти має бути універсальним і оснащеним згідно з сучасними вимогами. Це

створює радісний настрій, наповнює життя дитини позитивом, спонукає до співпраці й дружніх стосунків між дітьми і дорослими.

- ✓ *Вимогливість до вихованців*: обговорення прав й обов'язків дітей і дорослих, обмежень, правил і норм поведінки згідно з віком дітей з поступовим їх збільшенням та обов'язковим виконанням; домовленість про вибір дитиною стратегії поведінки та відповідальність за наслідки вчинків; попередження про можливі форми покарання за погані вчинки та свідоме порушення правил, про які дитина знає. При цьому емоційний стан дорослих повинен бути спокійним, мирним, без злості та роздратування. Обговорення шляхів виправлення наслідків негарних вчинків та активізація самостійних дій дитини щодо їх втілення.
- ✓ *Оптимальне використання часу для виховного впливу*: іноді ситуація порушення правил чи конфлікт між дітьми виникають через напружений графік, розклад занять в закладі освіти, і тому педагоги відкладають виховну дію на пізніший час («на потім»). Це знижує виховний вплив на дитину у дошкільному віці, тому педагоги можуть користуватися своїм правом «академічної свободи» за провадження освітньої діяльності та впроваджувати так звану «педагогіку моменту», яка пропонує невідкладність виховних дій у певних ситуаціях і змогу педагогу моделювати освітню діяльність упродовж дня.

Створення умов для формування особистісної компетентності дитини

Особистісне становлення дитини відбувається з перших годин перебування в соціумі (у т.ч. сім'ї) після народження та продовжується увесь період дошкільного дитинства в емоційно забарвленому спілкуванні. Сім'я дитини – це мікросистема, в якій дитина починає формуватися як особистість у родині з її особливою культурою, атмосферою, переконаннями, установками, стосунками між батьками.

Тому і вдома, і в закладі дошкільної освіти дорослим потрібно створювати атмосферу довіри на основі емоційно забарвленого спілкування, в якому домінують позитивні емоції і повага до дитини. Педагогам необхідно частіше звертатися до дітей індивідуально й привітно на ім'я, розуміти, чому деякі діти не реагують на загальне звертання (наприклад: «Діти, підійдіть до мене»), вважаючи, що це не про них.

Ранкова зустріч. Діти мають відчувати, що вони бажані у закладі, на них чекають, їм раді. Створення й підтримка такої атмосфери починається з ранкової зустрічі кожної дитини щодня. По-перше, це дружнє й уважнє привітання дитини, щойно вона пришла з дому в заклад освіти. Вихователь повинен вітатися привітно, дивлячись дитині в очі, з легкою усмішкою, спокійним голосом і лагідною інтонацією. Від цього залежить налаштування на дружнє й довірливе спілкування з дитиною протягом усього дня день.

По-друге, це *ранкова структурована бесіда* з дітьми у колі на килимі, до початку організованих дорослим спільних справ (коли всі діти вже прийшли в групу). Ранкова бесіда складається з чотирьох основних компонентів: привітання, обміну інформацією, спільної діяльності з усією групою дітей та щоденних новин,

що дає змогу педагогу залучити кожну дитину до спілкування відповідно до її власного досвіду та бажання.

Куточок приналежності. Ця виховна практика сприяє формуванню у дитини *почуття приналежності* до колективу групи (почуття того, що тебе розуміють і приймають; одночасне почуття винятковості й спорідненості, схвалення іншими та поваги до себе). Для унаочнення цього відчуття створюють куточки приналежності. Це можуть бути стенд або осередок в групі, в якому унаочнено інформацію для дітей про всю групу, досягнення та індивідуальність кожної дитини (колективне фото групи, символічні персоналізовані фігурки кожної дитини, розміщені на стенді, теки досягнень дітей, колективні колажі, виготовлені дітьми у творчій та навчальній діяльності тощо).

Якщо в дитини не розвинене почуття приналежності до групи дитячого садка, то вона демонструє такі ознаки: ізолює себе від інших; у неї мало друзів; агресивно ставиться до інших, залякує; дражнить дітей; намагається привернути увагу будь-яким способом; хвалиться, намагається прибрехати щось про себе, свої переваги перед іншими. Педагогу необхідно допомогти дитині освоїти способи надання допомоги іншим; забезпечити визнання досягнень, талантів дитини; спонукати дитину ділитися своїми почуттями; планувати участь в загальній роботі, спільній діяльності; розвивати навички співпраці, вміння взаємодіяти з партнерами у грі та в інших різних видах діяльності.

Під час взаємодії з іншими дитина освоює простір спілкування та взаємодії, що забезпечує розвиток її соціального пізнання, формує позитивні взаємини із соціальними партнерами.

Почуття приналежності, інтерес і повагу до своєї сім'ї, її традицій і звичаїв допоможуть вихователям сформуванню різноманітні тематичні освітні проекти, які можна упроваджувати разом з батьками, створюючи з дітьми різні колажі, теки, куточки, проводячи бесіди, спільні заходи за темами «Я і моя сім'я / родина», «Як ми відпочиваємо з сім'єю», «Добрі руки моєї бабусі / матусі», «Мій улюблений таточко», «Наші традиційні сімейні справи» тощо.

Екран настрою. Практика, що сприяє створенню в групі атмосфери емоційно забарвленого спілкування як різновиду соціальної взаємодії, спирається на почуття й емоції його учасників (дітей і дорослих). Це стенд, на якому образно представлено простір веселого та сумного настрою. Приходячи зранку в групу, діти відображують на стенді свій настрій, викладаючи власні фотокартки або відповідні символи настрою у формі смайликів у різних зонах стенду. Перед ранковою зустріччю або перед заняттями вихователь разом з дітьми щодня переглядають «настрій групи» на екрані та радіють тому, що у певної кількості дітей гарний настрій, підтримують того, кому сумно. Після цього обговорюють причини та події, чому настрої став таким. *Означена практика допомагає оцінити стан емоційного благополуччя дитини, розвивати в неї емпатію, саморегуляцію; вміння співпереживати, співчувати; виражати свої емоції соціально прийнятним способом та володіти собою.*

Правила групи. Розвиненість емоцій та певних знань можна вважати ознакою розвитку тільки за умови здатності особистості керувати, володіти, регулювати

досягненнями в поведінці та діяльності. Тому здатність до самоконтролю, регуляція активності у взаємодії з ровесниками та дорослими є напрямом роботи з формування особистісної компетентності. Пояснюючи дітям наслідки небажаної поведінки, допомагаючи їм розпізнати та знайти рішення для подолання проблем у взаєминах з дітьми і дорослими, вихователі сприяють розвитку навичок самоконтролю.

Правила групи вводять у молодшій групі з четвертого року життя і продовжують користуватися ними до 6 років, поступово доповнюючи їх.

Правила необхідно розробляти разом з дітьми, а потім розмістити на стенді, який поділено на дві зони: «можна», «не можна». Правил «можна» повинно бути більше орієнтовно в такому співвідношенні відповідно до віку дітей.

Вікова група	«Можна»	«Не можна»
4 рік життя	4 правила	2 правила
Наприклад:	<ul style="list-style-type: none"> ✓ дружити; ✓ допомагати один одному; ✓ доглядати за тваринами; ✓ гратися, ділитися іграшками 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ битися; ✓ відбирати іграшки
5 рік життя	6 правил	3—4 правила
6 рік життя	8-10 правил	5-6 правил

Добре, коли правила сформульовані у віршах. Діти у віршованій веселій формі дізнаються, як потрібно поводитись удома, в дитсадку, в гостях та в майбутньому у школі, легко запам'ятовують ці правила, із задоволенням проговорюють і позитивно сприймають під час нагадування про їх виконання.

Куточок усамітнення та відпочинку. Переважно колективний характер перебування, взаємодії та спілкування в закладах дошкільної освіти призводить до нівелювання особистісних потреб дитини, психологічної втоми дітей і потребує створення в групі простору для усамітнення, рефлексії та відпочинку. Це спеціально облаштований невеликий куточок у спокійному просторі групи, відокремлений у різний спосіб (халабуда, шатер, палатка, ширма тощо), в якому є предмети для відпочинку: м'які подушки, килимок, іграшки, книжки, предмети для сенсорної релаксації тощо. Це дає змогу дитині побути наодинці із собою, розслабитись, відпочити, виплеснути негативні емоції, перепочити, заспокоїтись, адаптуватись до нових умов тощо.

За компетентнісного підходу традиційна тріада «знання – вміння – навички» доповнюється новою та важливою для розуміння особливостей розвитку дитини дидактичною одиницею – особистий досвід. Означена освітня спрямованість (*компетентнісний на протизагу знанневому підходу*) актуалізує не тільки питання змісту освіти (*що ми робимо*). Головним є питання *як ми щось робимо, як спілкуємось, як взаємодіємо, як досягаємо результату діяльності*. Саме тому особистісна компетентність виступає інтегративним результатом освіти, формується у всіх видах діяльності, які властиві періоду дошкільного дитинства. При цьому характер діяльності (репродуктивний за зразком чи творчий) надає принципово важливу характеристику розвитку вихованців (і педагогів), оскільки

враховує досягнення особистісних якостей людини – риси характеру, цінності, вольова регуляція діяльності.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»

Сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентності

Важливого значення для розвитку дитячої особистості набуває освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», у якому визначено інтегровану компетентність: *сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну, дослідницьку*. Таке об'єднання не випадкове. У Стандарті ця компетентність характеризується як *здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності*. Складники інтегрованої компетентності – сенсорно-пізнавальний, логіко-математичний і дослідницький, співіснують у прямій залежності один від одного і водночас утворюють своєрідний ланцюг. *Сенсорно-пізнавальний* складник забезпечує пізнання (сприйняття) дитиною довколишнього світу засобами сенсорної системи (зір, слух, нюх, дотик, смак). *Логіко-математична компетентність* спирається на сенсорно-пізнавальну і ґрунтується на інших пізнавальних процесах – запам'ятовування, мислення, мовлення, уява. Протягом дошкільного дитинства дитина опановує математичні поняття та дії (кількість, форма, величина, простір, час, лічба, вимірювання, обчислення), логічні операції, досліджує предмети, об'єкти довкілля. Оволодіння цими знаннями вимагає постійної уваги дитини до зовнішніх і внутрішніх властивостей цих предметів, особливостей їх використання, дослідження форми, величини предметів, їх просторового розташування, змін у часі, що забезпечується *дослідницькою компетентністю*. Тому у формуванні сенсорно-пізнавальної компетентності необхідно забезпечити накопичення дитиною сенсомоторного досвіду, бо він обумовлює засвоєння логіко-математичних понять, допомагає дитині в розумінні кількісних відношень, відношень величини, форми, простору тощо.

Розглянемо *педагогічні впливи*, які згідно з державним стандартом забезпечують цілісність розвитку особистості та виявляються в емоційно-ціннісному ставленні, сформованих знаннях, здатностях і навичках, здобутих дитиною в активній, творчій діяльності у період дошкільного дитинства. На *рисунку 1* відтворена послідовність педагогічних впливів, спрямованих на кінцевий освітній результат – сформовану сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну, дослідницьку компетентність.

Першоосною формування сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентності є *створення інтерактивного розвивального середовища* як ігрового поля для активної діяльності дитини-дошкільника.

Мал. 3. Послідовність педагогічних впливів на формування сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентності

Середовище діє як своєрідний посередник, провідник між дитиною та сенсорно-пізнавальним простором. Завдання вихователя – створити інтерактивне предметно-ігрове розвивальне середовище в закладі дошкільної освіти, яке стане передумовою формування позитивного *емоційно-ціннісного ставлення* дитини до пізнавальної діяльності. Моделюючи ігрове середовище для дитини, педагог як фасилітатор створює умови для засвоєння дитиною взаємозв'язків і взаємозалежностей довколишнього світу, залучає дитину до різних форм активності, сприяючи формуванню уявлення про образ світу, наповнений сенсорним, математичним, дослідницьким змістом. Вихователь має враховувати, що осмислення й набуття дитячого пізнавального досвіду не відбувається механічно за формулою «вихователь дає – дитина бере»; дитина цілком самостійна, незалежна, задоволена самим процесом пізнання. Емоційно-ціннісне ставлення дитини до пізнавальної діяльності логіко-математичного змісту пояснюється характером її емоційного досвіду, отриманого в результаті оперування предметами, наявними в середовищі, й залежить від вражень дитини, які вона отримала навіть від елементарного спостереження за дослідом (емоційний виплиск, подив, ситуація успіху/неуспіху, задоволення, захоплення тощо).

Пізнавальна діяльність дитини в середовищі

Пізнавальна діяльність дитини в інтерактивному розвивальному середовищі має відбуватися в поєднанні різних видів дитячої активності з пріоритетом математичних завдань, пошуково-творчої роботи дітей, їхньої самоосвіти та духовним саморозвитком на засадах загальнолюдських і загальнокультурних цінностей, забезпечувати перетворення сенсорних, логіко-математичних, дослідницьких уявлень та елементарних достовірних знань на стійкі переконання, практичні дії тощо. У центрі всієї роботи перебуває дитина-дошкільник як центральний об'єкт впливу багатьох чинників: змістових, педагогічних, дидактичних, технологічних тощо. Під час організації пізнавальної діяльності доцільним є такий алгоритм: використовуються одночасно всі коди, що несуть

сенсорно-пізнавальний, логіко-математичний зміст, елементи дослідницького пошуку – слово, малюнок, фізичний образ, схема, модель, практичні дії тощо.

Перший етап – подання вихідного завдання через несподівану ситуацію, розповідь або текстовий формат (*впізнавання* знайомого у новому матеріалі); *другий етап* – пред'явлення наочного образу (*прогнозування*, висування гіпотез про минуле чи майбутнє об'єкта, ситуацію, яку необхідно зрозуміти); *третій етап* – виконання практичних дій з пізнавальним матеріалом (*об'єднання* елементів зрозумілого в ціле).

Різні форми активності дітей у підготовленому середовищі

Описаний алгоритм організації пізнавальної діяльності стимулює розвиток тріади компетентності та може відбуватися у різних формах активності дітей: 1) діяльність організована вихователем з усіма дітьми з пріоритетом сенсорно-пізнавальних, логіко-математичних, дослідницьких завдань (тематичне спільне коло; творчі проекти логіко-математичного, дослідницького змісту); 2) діяльність із підгрупами дітей, індивідуальна робота за ініціативою дорослого чи дитини (повсякденні навчальні ситуації з елементами проблемності, індивідуальні тематичні картки-завдання, підгрупова взаємодія); 3) самостійна діяльність дитини за її вибором та бажанням. Об'єднання дітей у *спільне коло* доцільно застосовувати для колективної пізнавальної діяльності. Вихователь мусить прагнути створити інтерактивне розвивальне середовище, засноване на партнерській взаємодії дітей, педагогів і батьків, у процесі якого надаються рівні можливості для розвитку кожної дитини, добираються завдання для дитячої діяльності, спрямовані на розвиток природних особливостей; враховуються індивідуальні особливості дітей, що впливають на стиль взаємодії дітей та вихователя.

Необхідно акцентувати увагу на *ігровому підході*, який забезпечує ефективну організацію взаємодії дітей і педагога, продуктивні форми їхнього спілкування з властивими їм елементами змагання, безпосередності, інтересу. Так, *дидактична гра* (сенсорна / логіко-математична / дослідницька) має розглядатися як засіб саморозвитку. Основне призначення дидактичної гри – забезпечити вправлення дітей у визначенні кольору, порівнянні множин, предметів, форм, величини тощо. На другому місці за значенням стоять *дидактичні вправи* сенсорно-пізнавального, логіко-математичного, дослідницького змісту, які відрізняються від типових навчальних завдань незвичайністю подання завдання (щось знайти, здогадатися, допомогти, наприклад, казковому персонажу Цибуліно, Посіпакам, Лунтіку, Піноккіо); по-друге, структурою, призначенням, рівнем дитячої самостійності, роллю педагога. Призначення таких сенсорних, логіко-математичних, дослідницьких вправ – вироблення умінь і навичок, набуття практичного досвіду. Особливе значення для активізації пізнавальної сфери дитини мають різні *організаційні форми дитячої взаємодії*: парна, групова, колективна. *Ігри в парній взаємодії* сприяють встановленню комунікації між дітьми, формують чуття відповідальності за партнера, сприяють розвитку вміння планувати спільні дії, злагодженості, спільному досягненню цілей завдання. *Ігри в комбінації колективної і парної взаємодії* для дітей п'яти-шести років на

вправляння лічби за участю різних аналізаторів, розвиток чуття, за допомогою дотикового аналізатора, визначення кількості різноманітних предметів на пласкій поверхні, визначення характеру матеріалів, їхньої форми, гладкості, шорсткості тощо. Для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності ефективні *пантомімічні ігри*, в яких застосовуються пантомімічні засоби виразності, діти практикуються відтворювати характерні ознаки сезонів року, ознаки величини, форми предметів. *Вікторини, інтелектуальні батли, математичні конкурси чи пізнавальні олімпіади* сприятимуть розвитку пізнавального інтересу до математики, формуватимуть здатність до постійного набуття нових знань.

Підсумком розширеної, збагаченої пізнавальної діяльності є сенсорно-пізнавальний, логіко-математичний, пошуково-дослідницький досвід дитини, втілений у знання, вміння та навички. Результатом такого досвіду має стати сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентність.

Предметно-практична та технологічна компетентність

Це здатність дитини реалізовувати творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля з використанням різних матеріалів, що спираються на обізнаність із засобами та предметно-практичними діями – з допомогою дорослого чи самостійно у процесі виконання конструктивних, технічно-творчих завдань і завдань з моделювання. Види діяльності, в процесі яких створюються сприятливі умови для розвитку *предметно-практичної та технологічної компетентності*: предметно-практична, предметно-ігрова, конструктивна, художньо-практична, господарсько-побутова.

Підкреслимо важливі позиції щодо формування предметно-практичної та технологічної компетенції: формування компетентності відбувається у процесі вирішення конкретних практичних завдань, лише під час активної діяльності; високий рівень активності дітей зумовлюється посиленою мотивацією; проведення рефлексивного аналізу та самоаналізу діяльності впливає на якість її результатів.

Формування предметно-практичної та технологічної компетентності відбувається в різних видах активності, що пояснює пріоритетність проголошеного в Стандарті діяльнісного підходу. Головним завданням педагога є створення умов для прояву самостійності та прикладного застосування власних зусиль самими дошкільниками. Педагоги мають підтримати прагнення дитини приймати елементарні рішення, виявляти ініціативу, обирати на свій розсуд шляхи й засоби досягнення цілей, намірів, реалізувати власні потреби та інтереси.

Завдання щодо формування предметно-практичної та технологічної компетентності мають інтегруватися з іншими видами діяльності. Інтеграція різних видів дитячої діяльності сприяє прояву самостійності та активності дітей, надає можливості використовувати отриману інформацію, забезпечує зв'язок з особистим досвідом, а також взаємодію дітей і дорослих. Не потрібно надавати перевагу розвитку певної компетентності (зокрема і завдяки створенню груп з пріоритетними напрямками розвитку), бо, як наслідок, це однобічний (за пріоритетним напрямом), а не різнобічний розвиток дитини.

Саме проектна діяльність забезпечує формування предметно-практичної компетентності на засадах інтеграції. Потрібно відмовитися від діяльності за зразком вихователя, а намагатися надавати дітям можливість вибору способу реалізації задуму.

Цінність проектування полягає в тому, що саме ця діяльність привчає дітей до самостійної, практичної, планової і систематичної роботи, виховує прагнення до створення нового або існуючого, але вдосконаленого виробу, формує уявлення про перспективи його застосування; розвиває морально-трудові якості, формує здатність оцінювати ідеї, виходячи з реальних потреб, матеріальних можливостей і умінь, вибрати найбільш технологічний, економічний спосіб виготовлення об'єкта, формує навички проектування, в процесі якого співвідносяться задум виробу та вимоги до нього зі способами втілення очікуваного результату.

Сформувані предметно-практичну та технологічну компетентності можна за допомогою технічної творчості, конструктивної діяльності, хендмейду, дизайн-діяльності та ін. Ці завдання можна виконувати як в індивідуальному форматі, так і в командній взаємодії.

Робота в малих групах – це одна з найпопулярніших стратегій, так як вона дає всім дітям, зокрема і сором'язливим, можливість брати участь у роботі, практикувати навички співпраці, міжособистісного спілкування, зокрема вміння активно слухати, виробляти спільну думку, долати розбіжності, що виникли. Доцільно організовувати взаємодію в парах, між парами, у трійках, четвірках. Слід розпочинати з малих груп, які можна потім об'єднувати та змінювати, проводити ротацию лідерів груп.

Можна виділити такі види взаємодії у малих групах: моделювання, акції, трудовий десант, стимульні ситуації, творчі майстерні, освітні події. Для формування предметно-практичної та технологічної компетентності можна застосовувати такі методи та прийоми: *алгоритм дій, генерування ідей, комбінаторика, творче моделювання, технічне моделювання, конструктивна творчість*.

Не менш важливими є методи, які спрямовані на аналіз отриманих результатів: *відеозвіт, ритуал «дякую за приємне заняття», щоденник успіху (досягнень та перспектив)*.

Оптимально *насичене предметне розвивальне середовище* залишається однією з найголовніших умов розвитку предметно-практичної та технологічної компетентності.

Унаочнення мети, способу та результатів діяльності можливо завдяки створенню куточків у освітньому середовищі: *«Я хочу – Я зробив», «Хочу похвалитись», «Екран вибору», «Календар подій»*.

Ефективними засобами формування предметно-практичної та технологічної компетентності визначено: *макети / моделі природних явищ та технічних процесів, алгоритми процесів, сегрегатори з побутовим дріб'язком, різні види конструкторів, набори будівельних матеріалів, колекції*.

Позиція дорослого в діалоговій взаємодії з дитиною – важливий чинник набуття дошкільником предметно-практичної та технологічної компетентності.

Тому сьогодні як ніколи актуальним є правило: не надто керувати – що менше ми керуємо дітьми, то активнішу позицію вони займають в житті. Вимогливе й водночас шанобливе ставлення вихователів до дитини, висловлювання довіри до її можливостей, надання права вибору (предметів для діяльності, способу діяльності, партнерів), спрямовування дій дітей на подолання незначних труднощів, доведення розпочатого до кінця, виховання терплячості – усе це сприяє ефективному формуванню у дитини предметно-практичної та технологічної компетентності.

Отже, оновлення змісту та освітнього процесу в закладах дошкільної освіти сприятимуть формуванню навичок предметно-практичної та технологічної діяльності, вихованню внутрішньої потреби й шанобливого ставлення до праці, навичок здійснення творчості, які мають прояв у грі, образотворчій, господарчо-побутовій діяльності, й загалом сприяють актуалізації та розвитку задатків і здібностей дитини.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Дитина в природному довкіллі»

Природничо-екологічна компетентність

Це здатність дитини до природодоцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, господарчо-побутової та ігрової діяльності.

Основою для формування природодоцільної поведінки дошкільника є знання законів природи, які пояснює вихователь. Вони специфічні й відрізняються від законів, що регулюють взаємини в суспільстві. Ці закони досить просто сформулював американський учений Баррі Коммонер: перший – все пов'язано з усім; другий – все куди-небудь дівається; третій – все чого-небудь варте; четвертий – природа знає краще.

Звичайно, засвоєння дитиною законів існування природи повинно відбуватися на практиці, в процесі взаємодії з її об'єктами. При цьому дорослі (батьки, вихователі) є для дошкільника прикладом виваженої та грамотної поведінки.

Своєрідним поштовхом до пізнання природи і бажання взаємодіяти з її об'єктами є емоції, які переживає дитина. Первинні емоційні переживання дитини мають естетичне забарвлення (наприклад, подобається метелик, бо має красивий малюнок на крильцях). Освітнє завдання дорослих – як спрямувати емоційний відгук дитини на формування пізнавального інтересу до об'єкта, бажання його пізнати. До того ж окремим, але найважливішим є питання: як сформувати ціннісне ставлення до об'єкту природи, як сприяти виникненню бережливого ставлення до об'єкта. Особливими і навіть складними для виховання ціннісного ставлення до природи виступають ситуації, в яких діти проявляють негативні емоційні естетичні реакції та відчуття. Наприклад, жабка бридка та страшна, як вважають деякі діти. У цій ситуації необхідно дорослому пояснювати своєрідну красу об'єкта з позицій доцільності будови, функцій, які він виконує в природі, що безпосередньо пов'язані із середовищем його існування. Прояв в дії та реальній практиці одного із законів – природа знає краще – спонукає до пошуків відповіді

на дослідницьке питання (що особливого знає та розповідає природа завдяки жабці). Роздуми, пов'язані із пізнавальними пошуками, викликають інтерес до об'єкта, бажання знати про нього більше і ставитися до нього бережно. В такий спосіб емоційні переживання любування, милування природою, захват та здивування породжують інтелектуальні емоції та емоційно-ціннісне ставлення дитини до природи. Формування у дошкільників знань законів природи й природоцільної поведінки, виховання емоційно-ціннісного ставлення повинно відбуватися органічно й комплексно в різних видах дитячої діяльності відповідно до інтегрованого підходу.

Види діяльності, пріоритетні для формування природничо-екологічної компетентності

Пріоритетними видами дитячої діяльності для формування природничо-екологічної компетентності є пізнавальна, дослідницька, господарчо-побутова, ігрова.

Форми і методи формування природничо-екологічної компетентності

У формуванні природничо-екологічної компетентності дошкільнят доцільно послуговуватися такими принципами відбору форм і методів: *науковість, позитивізм, проблемність, системність, наочність, гуманність, послідовність, інтеграція, діяльність.*

Основними формами формування природничо-екологічної компетентності дошкільників є заняття, екскурсії, цільові та повсякденні прогулянки, свята та розваги.

Цікавою й відносно новою формою екологічної освіти та ознайомлення дітей з природою є *еколого-психологічні тренінги*. Їх метою є формування знань про систему «Природа», взаємодію людини з нею, виховання емпатії, співчуття та бережного ставлення до об'єктів природи.

У процесі формування природничо-екологічної компетентності дошкільників під час проведення різноманітних форм ознайомлення з природою вихователі використовують *методи: наочні* (спостереження, використання ілюстративного матеріалу, ТЗН, моделювання), *словесні* (природознавча розповідь вихователя, дитяча художня література, бесіди), *практичні* (праця, досліди, ігри, проекти).

Добираючи той чи той метод, вихователі варто враховувати, по-перше, особливості пізнавальної діяльності дошкільників, зокрема переважаюче наочно-образне мислення, що вимагає надання переваг методам наочним і безпосереднього ознайомлення з природою (спостереження, праця в природі, досліди, ігри з природними матеріалами); по-друге, етап засвоєння знань дітьми. Є методи універсальні, які можна використовувати й під час первинного ознайомлення з об'єктом, і під час поглиблення знань, і під час узагальнення (спостереження) А є методи, які доцільно використовувати на другому чи третьому етапах (ігри, праця). По-третє, вихователь має враховувати конкретні умови роботи закладу дошкільної освіти, його матеріальну базу.

Характеристика засобів, які доцільно використовувати для формування природничо-екологічної компетентності дошкільників

Сьогодні в практиці роботи закладів дошкільної освіти з метою формування природничо-екологічної компетентності дошкільників застосовуються такі специфічні засоби, як екологічні стежини (в природних умовах, на території та в приміщенні закладу освіти), екологічна кімната, мінімузеї природи, метеомайданчик, дослідницька лабораторія.

Універсальність екологічної стежини, прокладеної в приміщенні, полягає в тому, що пізнавальну, пошукову, господарчо-побутову, ігрову діяльність можна проводити протягом року, не зважаючи на погодні умови. Її зупинки (куточок природи, теплиця на підвіконні, виставка дитячих виробів тощо) більш динамічні, аніж стежини на території в природних умовах.

Мінімузеї природи в групах дітей молодшого дошкільного віку доцільно присвячувати одному об'єкту, наприклад бджілці чи собаці. В середніх і старших групах з метою формування в дітей розуміння взаємозв'язків у природних системах, якими є ліс, водойма, луки, гори, доцільно створювати мінімузеї, присвячені означеним біоценозам.

Не всі заклади дошкільної освіти мають можливість створити екологічну кімнату в окремому приміщенні, проте її елементи (зони: експериментування, колекцій, бібліотеки) можна організувати в групових кімнатах і успішно використовувати в процесі формування природничо-екологічної компетентності дошкільників.

З метою організації умов для успішної дослідницької діяльності дітей важливо створити такі види лабораторій: в груповій кімнаті, на ділянці закладу освіти і, якщо є можливість, в його приміщенні. При цьому варто пам'ятати, що в лабораторії, яка обладнана в окремій кімнаті, і на ділянці закладу освіти всі досліди, спрямовані на пізнання об'єктів природи, потрібно проводити під наглядом і з допомогою вихователя, а в лабораторії групової кімнати діти самостійно проводять знайомі їм дослідження. Важливе правило проведення дослідів у лабораторії будь-якого виду: не можна допускати, щоб живі об'єкти потерпали під час дослідження їхніх властивостей, чи залежностей від екологічних чинників (наприклад, не можна колеус ставити на кілька днів у темну шафу).

Позиція та дії вихователя, що сприяють формуванню природничо-екологічної компетентності

1. Вихователю доцільно акцентувати увагу дітей на корисних і шкідливих рослинах і тваринах, сприяти розумінню дітьми особливостей індивідуальної оцінки краси об'єктів природи, сприяти усвідомленню дітьми справедливості тверджень про те, що кожний прояв природи є красивим, хоча він може не подобатись нам.

Важливо дійти з дітьми до висновків, що допомога природі повинна бути зорієнтована на потреби тих, кому ти хочеш допомогти. Допомога об'єктам природи повинна ґрунтуватися на знаннях про їх біологічні особливості. Тільки тоді можна не нашкодити природі.

2. Вихователеві необхідно самому знати й розуміти закони природи, бути прикладом для наслідування, стимулювати самостійність дітей у пізнанні природи, поважати їхнє право на помилку.

3. Надавати перевагу наочним методам і методам безпосереднього ознайомлення з природою.

4. Надавати самостійності дитині у виборі об'єкта природи для пізнання чи догляду.

5. Формувати природничо-екологічну компетентність з позицій комплексного, системного, діяльнісного, інтегрованого підходів.

6. У процесі пізнання природи створити такі умови, щоб дитина відчувала себе самостійним дослідником її таємниць.

7. Не давати знання про природу в готовому вигляді, а стимулювати бажання отримати їх самостійно чи з незначною допомогою дорослого завдяки різноманітним дослідницьким діям у різних видах діяльності.

8. Зробити батьків своїми партнерами, помічниками у формуванні природничо-екологічної компетентності дітей.

Навички, орієнтовані на сталий розвиток

Вперше в оновленому варіанті Стандарту наголошено на такому надзвичайно важливому аспекті життя сучасного суспільства, як освіта для сталого розвитку. Її результатом мають стати сформовані навички, орієнтовані на сталий розвиток, що виявляються у *сформованості початкових уявлень про сталі дії та поведінку, усвідомленні дошкільниками необхідності збереження ресурсів планети й особистої причетності до цього; розвиненості у дітей ефективних звичок соціальної поведінки, доцільного поводження з природними ресурсами та збереження природи.*

Три складники освіти для сталого розвитку – екологічний, економічний і соціальний – дають змогу співвіднести їх зміст з іншими освітніми напрямками Стандарту.

Про сформованість у дітей навичок, орієнтованих на сталий розвиток, свідчить їх готовність і бажання обирати й виконувати дії, характерні для екологічно, економічно і соціально доцільної поведінки та стилю життя.

Ці дії полягають у покращенні стосунків між людьми; підтримці морального і психологічного клімату у групі; розумному споживанні енергії та води; зменшенні марних витрат сировини; зменшенні кількості відходів; зміцненні власного здоров'я тощо. Їх виконання сприяє розвитку у дітей ставлення до проблем сталого розвитку як до особисто важливих, пов'язаних із власною системою цінностей, формуючи здатність і бажання діяти у цьому напрямі. Регулярне повторення цих дій дає змогу сформувати в дітей сталу звичку – модель поведінки, яка потім стає складовою їх повсякденного способу життя.

Отже, формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток, потребує не прямого навчання у звичній, традиційній освітній моделі, а стимулювання дітей до виконання дій, надихання їх на систематичне виконання і повторення обраних дій, а також пошук нових продуктивних моделей поведінки.

Види діяльності, пріоритетні для формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток

У межах кожної теми дітей спрямовують обрати й виконувати дії для сталого розвитку, які є провідними чинниками формування екологічно доцільної поведінки та стилю життя. Важливо спрямовувати дітей до виконання дій, стимулювати та заохочувати їх до систематичного виконання і повторення обраних дій, а також розширення та пошуку нових продуктивних моделей поведінки. Робота з формування дій має творчий характер, як і організація спільного з дорослими пошуку додаткової інформації, її представлення у різних формах чи підготовки дітьми разом з батьками виставок та презентацій.

Дії, які потрібно виконувати вдома, у закладі освіти, навколишньому середовищі, полягають у раціональному споживанні енергії та води, зменшенні марних витрат сировини (закрити кран, пустити тоненьку цівку, розумно використовувати папір, берегти енергію тепла тощо); зменшенні кількості відходів; покращенні стосунків між людьми (привітання, звернення, прохання, пропозиція допомоги, дякування, домовлення про спільну діяльність); підтримці морального і психологічного клімату в групі; зміцненні власного здоров'я тощо.

Дії, що відповідають цінностям сталого розвитку, – елементарні і стосуються щоденних справ. І тому ці дії потрібно відпрацьовувати послідовно і систематично у різних видах активності. Соціальні – передусім у спілкуванні, ігровій діяльності та груповій роботі; екологічні та економічні – у природничій, побутово-господарській, пізнавальній, дослідно-пошуковій діяльності.

Форми й методи формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток

Впровадження ідей освіти для сталого розвитку в закладах дошкільної освіти відбувається у формі *лонгітюдного проекту* «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», зміст якого складається з трьох взаємопов'язаних напрямів: соціального, екологічного, економічного. Кожен з трьох складників конкретизується у трьох підтемах, що реалізуються протягом двох тижнів. Стартовим для кожної підтеми є тематичний день, протягом якого передбачаються різні форми організації взаємодії дітей та методи навчання: спільна діяльність, досліди, читання літературного тексту, аудит, ігрові методи тощо. Пріоритет надається малим формам організації дітей для виконання ними певних пошукових або інших творчих завдань, забезпечення «включеності» кожної дитини в процес проживання теми. Малий формат стосунків дає змогу кожній дитині виявити свою ініціативу, бути почутою іншими, активно діяти. Бажано, щоб протягом тематичного дня вихователь застосовував різноманітні форми організації взаємодії дітей. Протягом наступних за тематичним днем двох тижнів відбувається відпрацювання, автоматизація певних дій в напрямку сталого розвитку. Цьому сприяє *нагадування* вихователем про виконання дій (дякувати, вітатися, закручувати кран тощо), *створення ситуацій*, що спонукають до виконання дій, *схвалювання, заохочення* тощо.

Характеристика засобів, які доцільно використовувати для формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток

Ефективними засобами роботи з формуванням у дітей навичок, орієнтованих на сталий розвиток, є ті елементи освітнього процесу, які забезпечують досягнення бажаного результату. Зокрема, започатковані вихователем або дітьми *ритуали*, які дають можливість автоматизувати дії, що опрацьовуються.

Особливого значення набуває *постановка* перед дітьми у різний спосіб проблемних питань (колективне обговорення для виокремлення проблеми, створення проблемної ситуації, наприклад через обговорення наочних матеріалів, рольову гру чи читання спеціального стартового тексту, загадку, завдання для самостійної пізнавальної діяльності як малювання, ліплення, складання розповідей, діалогів, обговорення апробування вдома запропонованих дій тощо). Цей засіб дає змогу забезпечити «включення» дитини у процес проживання теми.

Спеціально організоване заняття, інтегроване за змістом, що поєднує кілька освітніх напрямів, є важливим засобом спрямованого формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток. Заняття передбачає наявність певної структури, що обов'язково починається з мотиваційної частини. Її метою є пробудження допитливості, інтересу дітей до теми розмови, створення ситуації занепокоєння, *мотивування* на пізнання нової інформації, прагнення поширити свої знання в активній індивідуальній чи груповій діяльності, донести його до інших, і нарешті, щось зробити для розв'язання усвідомленої проблеми. Основну частину заняття складає *опанування дій – обговорення моделей поведінки, проголошення намірів і відповідна практична діяльність дітей у взаємодії між собою*. Результатами мають стати власний досвід дитини у правильному виконанні рекомендованих дій, її особисте переконання у важливості діяти певним чином, засвоєння алгоритму дій, позитивне налаштування на такі дії в майбутньому. Монологи педагога, тобто та інформація, яку діти сприймають пасивно (просто слухають і мають прийняти на віру, заучують, відтворюють за допомогою запитань тощо), потрібно звести на занятті до мінімуму.

Особливе значення має *емоційний клімат* заняття, на якому неможливі примус, тиск, моралізація, нудні вказівки тощо. Атмосфера заняття, тон звертання до дітей має надихати їх на включення в ситуацію творчої дії, підігрівати пізнавальну активність та бажання діяти.

Все, з чим діти ознайомилися на занятті, має закріплюватися в різних формах творчої взаємодії у різних видах активності дітей протягом двох тижнів. Завданням педагога є створення спеціальних ситуацій, насамперед ігрових, які б вимагали від дітей застосування набутого досвіду виконання дій.

Позиція і дії вихователя, що сприяють розвитку мовленнєвої компетентності

Для досягнення бажаного результату в освітній роботі в напрямі сталого розвитку педагог сам має сповідувати цінності сталого розвитку, зробити їх стилем свого життя.

Іншим обов'язковим моментом для вихователя має бути слідування демократичним цінностям у взаємодії з дітьми, змінити свою позицію, зробити її не наглядною, а партнерською. Педагог має виступати організатором дій дітей, надихати їх, підбадьорювати і скеровувати їхні зусилля, спонукати до вибору способу діяльності, самостійного виконання обраних дій, їх обговорення. Виховний потенціал роботи зі сталого розвитку забезпечується виконанням педагогом особливих функцій, а саме:

- *пропагандиста й агітатора* (долучає дітей і їхніх батьків до діяльності, мотивує, надихає, підтримує, заохочує, спрямовує до реалізації поставленої мети);

- *носія інформації* (володіє знаннями та вміннями в кількох галузях, якими охоче ділиться з дітьми та їхніми батьками);

- *керівника* (організовує діяльність дітей, створює для них відповідні умови, забезпечує необхідними ресурсами, підтримує контакт з батьками та іншими учасниками освітнього процесу);

- *координатора* (допомагає дітям виконувати завдання за темою, сприяє налагодженню контактів між усіма учасниками, підтримує зворотній зв'язок);

- *експерта* (аналізує процес і результати виконаного).

Вихователь має лише створювати умови для безпечного й ефективного процесу навчання, запрошуючи дітей взяти в ньому участь. Він повинен вміти слухати дитину, чути її і не оцінювати її особистісні зміни. Важливим чинником є і демонстрація педагогом моделі поведінки, орієнтованої на сталий розвиток, а також розвиток у дітей навичок критичного мислення. Взаємодія вихователя і дітей має свої особливості, що полягають в інтенсивній та взаємоприйнятній співпраці.

Найважливішим для педагога є бачення цілісного процесу діяльності дітей групи, прогнозування її результатів. Тому спочатку вихователю самому варто знайти відповіді на запитання, а саме: 1. Для чого організується діяльність? 2. Чи зрозумілою для дітей буде висунута проблема? Чи буде вона доступною для вирішення? Чи зацікавить дітей? 3. Які дії мають опанувати діти? 4. Якою мірою кожен з дітей зможе реалізувати себе в обраній темі? 5. Які знання й уміння потрібні дітям для роботи? Якими новими уміннями і навичками вони оволодіють у процесі діяльності? 6. Яким чином залучити до спільної праці батьків та інших членів громади? 7. Що необхідно підготувати до початку кожного заняття?

Коли педагог висуває перед дітьми проблему дня, то має донести до їхньої свідомості, по-перше, важливість розв'язання завдань освіти для сталого розвитку в конкретній ситуації; по-друге, допомогти усвідомити власну зацікавленість та виявити готовність брати участь у спільній роботі. Цьому сприяє створення позитивної, емоційно забарвленої атмосфери, що стимулюватиме дітей до активної взаємодії. Вихователь не оцінює дітей, а дякує їм за участь, безоцінно приймає будь-яку позицію, будь-яке рішення дитини. Проте намагається надихнути дитину на участь у процесі.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Гра дитини»

Ігрова компетентність як домінанта освітнього напрямку «Гра дитини»

Серед всіх видів діяльності саме ігрова формує унікальні якості людини – здатність до свободи вибору, автономність (самостійність, індивідуальність, почуття дорослішання, почуття нових можливостей), сприяє розвитку соціальної єдності (почуття «ми», товариськість, командний дух). Саме гра надає можливість врахувати власні життєві цілі та потреби, забезпечує зв'язок дитини з середовищем – предметним, соціальним, природним. Гра сприяє цілісності особистісного розвитку, оскільки об'єднує мотиваційні (рушійні) спонукання (що Я хочу?!) з інтелектуальними (що Я можу? знаю?, вмію?), а також з вольовими зусиллями (як? Я досягаю бажаного результату). Створення умов для формування ігрової компетентності дошкільника – це відповідь на питання, як ми реалізуємо цінності та цілі дошкільної освіти, як спілкуємось, граємо з дитиною, підтримуємо розвиток її здібностей. Стан ігрової діяльності дитини демонструє професіоналізм педагога, оскільки спрямовує дорослих до розвитку важливої здатності – поважати важливу для дитини діяльність і навчитися гратися з дітьми. Численний перелік ігор в дошкільній дидактиці можна представити з позиції їх впливу на розвиток дитини. У новій редакції Стандарту для реалізації освітнього напрямку «Гра дитини» застосована класифікація ігор, яка відображає ступінь активності та свободи дитини в організації ігрової діяльності. Перша група ігор: самодіяльні вільні ігри (ігри-експериментування, сюжетно-відображувальні, сюжетно-рольові, режисерські, театралізовані). Друга група: ігри, що організовані за ініціативою дорослих з метою навчання (сюжетно-дидактичні, дидактичні (словесні, з іграшками, настільно-друковані), рухливі, конструктивно-будівельні) або з метою організації дозвілля (інтелектуальні, карнавальні, обрядові, драматизації, хороводи, ігри-естафети).

Повноцінна участь дитини в іграх, які ініційовані дорослим, забезпечує «запуск» механізмів вільної самодіяльної творчої гри, в якій розкриває самостійність, ініціативність, креативність, свобода вибору та цінності, що існують у житті дитини.

Особистий досвід участі дитини в іграх, ініційованих дорослим, прокладає місточок до співучасті, здатності до спільних дій, до формування навичок, необхідних до пізнання та взаємодії з природним, соціальним світом, мистецтвом та технікою.

Гра повинна стати для дорослого ефективним інструментом організації освітньої роботи в закладі дошкільної освіти, а для дитини емоційно наповненим досвідом зростаючих можливостей та почуттям задоволення від змістовної активності. В освітньому процесі створюйте атмосферу підтримки, пошуку, активної реалізації своїх намірів, бажань, зростаючих можливостей.

В ігрових вправах, ігрових завданнях та широкому спектрі *дидактичних ігор* завжди орієнтуйтеся на те, щоб були: 1) зрозуміла та чітка інформація; 2) вдумлива практика; 3) інформативний зворотній зв'язок; 4) мотиватори зовнішні та внутрішні. Що це означає для організації освітнього процесу в групі дитячого

садка? Гра ставить перед дитиною чіткі цілі та надає чіткі інструкції. Баланс між складністю завдання та рівнем досягнень дитини надає впевненості у власних силах. Ми точно знаємо, що пройдемо пропоновані випробування, якщо спробуємо ще кілька разів. Ми робимо продуктивні помилки. А право на помилки заохочує бажання досліджувати. Це вдумлива практика. Якщо ми щось робимо неправильно, гра одразу про це повідомляє. Треба щось змінювати тут і зараз. Це інформативний зворотній зв'язок.

Формуючи систему розвивальних і підтримуючих впливів на ігрову компетентність дітей, варто враховувати, що ігровий процес є одночасно простором найближчого розвитку дитини, що вимагає збагаченого ігрового середовища та якісного педагогічного супроводу дорослих. Особливе значення у забезпеченні ігрової компетентності дитини надано іграшці, як головному атрибуту збагачення та трансформації ігрового досвіду, яке починається з простих ігрових дій та має потужний потенціал для креативних перетворень, включення уяви та створення ігрових тематичних ситуацій та нових ігрових ролей. Іграшка є предметом трансляції культури та картини світу, а гра з іграшкою – важливий процес осмислення та засвоєння цих категорій.

Цілеспрямоване ознайомлення дітей з різними видами іграшок та можливостями їх використання означає збагачування досвіду дітей для подальшого його використання у самостійній грі. Варто, щоб діти знали, як діяти з різними іграшками, яких так багато в дошкільній дидактиці. Є образні, сенсорно-дидактичні, функціональні іграшки, українські народні іграшки, конструктивно-будівельні, спортивні, технічні, іграшки-саморобки, настільно-друковані. Саме збагачення дій з предметами та іграшками в єдності та магічним словесним включенням уяви завдяки словам («ніби, буцімто, не по-справжньому, не насправді, не насправжки, вдавано, начебто, немовби») перетворює реальність предметно-практичних та сенсорних дій у віртуальну ігрову реальність всемогутності дитини. Програвання ігрових творчих ситуацій і нових «можливостей» знайомих предметів та іграшок і є базовою платформою для самодіяльних творчих сюжетно-рольових ігор.

Що робити вихователю для розвитку ігрової компетентності дитини:

- збагачувати інформацію про різні ігрові ситуації та ігрові дії;
- організувати облік інтересів дітей групи (візуальний, змінюваний, як календар, щоб дитина чула запитання «що цікаво тобі сьогодні, як, з ким ти хочеш гратися»);
- щоденно вчити дітей гратися з іграшками, вводити нові іграшки та ретельно пояснювати, як ними грати;
- організувати спостереження за іграми інших дошкільників, ситуаціями з дорослого життя;
- читати та обговорювати багато літературних творів; обговорювати мультфільми;
- розширювати тематику та збагачувати сюжети самодіяльних творчих ігор дітей;

- розігрувати казки; вигадувати спільно з дітьми сюжети казок і розігрувати їх; обігравати персонажі та взаємодію одне з одним;
- вчити дітей планувати та розвивати ігрові ситуації, узгоджувати свої дії з діями дітей;
- практикувати ігрові провокації (навмисна зміна перебігу гри, ігрової ситуації);
- формувати мобільне (змінюване) предметно-ігрове розвивальне середовище;
- спільно створювати простір ігрової діяльності – від добору іграшки для гри до побудови ігрового поля (обладнання магазину, халабуда, кімната для ляльки);
- тренувати дітей брати на себе роль та поєднувати уявні й реальні рольові дії;
- підкреслювати радість від активності та цікавої гри з усіма;
- перетворювати повсякденну гру у святкове дійство, яке міцно закарбовується в пам'яті завдяки піднесеному, емоційно-ігровому забарвленню;
- використовувати будь-яку можливість дітям відчувати успіх, повірити у власні сили;
- організовувати мультібус ігор, коли діти зможуть емоційно насичено знов прожити гру, намалювавши її;
- підтримувати атмосферу радості та емоційного благополуччя ігрової активності дітей як критеріїв якості психологічного мікроклімату дитячого колективу;
- підкреслювати ознаки відчуття задоволення від гри – діти залюбки граються, не відволікаючись на інші справи, гру складно припинити;
- заохочувати до вигадування в ігровій діяльності;
- спонукати розпочинати та завершувати гру (доводити гру до кінця);
- зацікавлювати, розширюючи сюжети ігор, завдяки наслідуванню позитивних подій соціального життя дорослих;
- використовувати уяву, креативність, вигадку на самостійному рівні в творчих (самодіяльних) іграх;
- створювати ситуації, коли дитина опановує ігровий простір та збагачує варіативність видів ігор;
- створювати умови, коли дитина може самостійно розгортати сюжет гри, змінювати правила гри та контролювати їх дотримання.

Тож головною практикою розвитку ігрової компетентності є сама гра. Вона є умовою та результатом освітнього напрямку «Гра дитини».

Форми, методи, засоби освітньої діяльності з розвитку ігрової компетентності дитини представимо у переліку Абетки засобів : *арт-гра, активна ігрова година, аналіз життєвих ситуацій, бесіда, вікторина, візитки ігор візуальні, вітрина ігор, день без іграшок, день професій, дії з реальними предметами, екскурсія, ігрове завдання, ігрове коло, ігрові вправи, ігрові гостини, ігроглобус, ігровий вікенд, ігротека, імпровізація, індивідуальне ігрове завдання,*

колективне сюжетоскладання гри, конструювання, лотерея ігрова, майстерня іграшок, моделювання гри, мультібус ігор, печка-куча (у перекладі з японської — «балаканина»), приклад, проблемна ситуація, панкові зустрічі, польові діалоги, уявні ігрові ситуації, фабрика ігор, хвилинки правил. Всі форми та засоби, що сприяють становленню ігрової діяльності дитини, розподіляють на *матеріальні ігрові засоби* (ігрове поле, спеціально створені засоби для гри, предмети замітники, предмети які не створені для гри); *інформаційні ігрові засоби* (екскурсії, спостереження, художня література); *інтерактивні ігрові засоби* — комп'ютерні технології (інтерактивна дошка, інтерактивна підлога), соціальне проектування, ігрові провокації, ігри-квести, флеш-ігри. В ідеалі приміщення садочка повинно стати розвивальним простором — *великою дослідницько-ігровою кімнатою для дітей*.

Позитивний вплив дорослих на розвиток ігрової компетентності полягає передусім у спілкуванні з дитиною, у спільній грі; у створенні ігрового середовища, спрямованого на стимулювання та розвиток ігрових бажань дитини.

Для вихователя корисною креативною практикою, яка підтримує зацікавлення та повагу до ігор дітей, є практика створення технологічної карти гри, в якій враховуються можливі сюжетні лінії, актуальні ігрові ролі, необхідність збагачення відповідних знань дітей, перелік предметів розвивального середовища, предметів предметного середовища, форми роботи з дітьми щодо підготовки та реалізації задумів гри.

На відміну від традиційної дидактики, орієнтованої на засвоєння знань, практика рекомендацій оновленого стандарту дошкільної освіти спрямована на формування *досвіду* практичної діяльності, набуття досвіду *взаємодії та творчості*, який виступає критерієм сформованих компетентностей: соціальних, комунікативних, пізнавальних, образотворчих та ін. Таким чином, у реалізації дошкільної освіти на засадах і принципах компетентнісного підходу особливого значення набуває характер діяльності (*репродуктивний за зразком або творчий*).

Формат організації життєдіяльності дітей в максимально насиченому просторі ігрових завдань, вправ і творчих сюжетів вказує на те, що для результату освіти важливим стає не лише «що знає» вихованець або педагог, але «як» він може діяти, «якими» цінностями керується в організації своєї діяльності. Досвід ігрової діяльності дитини максимально віддзеркалює сформовані компетентності у сфері пізнання та взаємодії зі світом природи та мистецтва, рукотворним світом речей та техніки, навколишнім соціальним світом.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Дитина в соціумі»

Соціально-громадянська компетентність

Метою освітнього напрямку «Дитина в соціумі» є формування у дітей старшого дошкільного віку соціально-громадянської компетентності – складової особистісного зростання в період дошкільного дитинства.

Соціально-громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя.

Результат сформованості соціально-громадянської компетентності засвідчує ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила та способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватись цих правил у соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур. Індикаторами сформованості соціально-громадянської компетентності є емоційно-ціннісне ставлення дітей до суспільних подій та явищ, засвоєння ними системи знань про соціальне життя та навичок, які демонструють здатності до соціальної активності та взаємодії дитини з людьми, що її оточують.

Соціально-громадянська компетентність дитини дошкільного віку формується у різних видах діяльності, зокрема ігровій, комунікативній, здоров'язбережувальній, художньо-естетичній, пізнавально-дослідницькій.

В *ігровій діяльності* у дітей дошкільного віку потрібно формувати інтерес до взаємодії з однолітками та активність у колективних іграх; виховувати повагу до партнерів по грі, їхніх прав. Збагачувати уявлення дітей про соціальні стосунки; знання про себе, свою сім'ю, заклад дошкільної освіти, Батьківщину, звичаї та традиції українського народу; вміння створювати на цій основі сюжети творчих ігор. Важливо ознайомлювати дітей із правилами поведінки в групових іграх і брати активну участь у їх розробленні, формувати здатність домовлятися з іншими дітьми про сюжет, ігрові ролі, іграшки, робити вибір і нести за нього відповідальність, сприяти відтворенню в іграх позитивного прикладу, поведінки й емоцій героїв та розвивати емпатію: співпереживати та співчувати, керувати власними емоціями та виражати почуття.

Вихователям доцільно організовувати ігри, в яких діти мають можливість здійснювати вибір (голосувати), наводити аргументи на його користь, усвідомлювати наслідки власного вибору, приймати результати вибору більшості та йти на поступки у разі обґрунтованості дій.

Участь батьків полягає у сприянні розвитку творчих ігор шляхом збагачення соціального досвіду дитини (проведення свят, спільних подорожей, прогулянок, відвідування магазину, лікарні, музею тощо), з обов'язковим обговоренням вчинків, поведінки, відчуттів дитини та емоцій людей, персонажів у книгах, казках, мультфільмах.

У *комунікативній діяльності* з дітьми старшого дошкільного віку важливо

сприяти усвідомленню дітьми етики людських взаємин, відмінностей між людьми, що оточують, та культурного багатоманіття, формувати поняття, що пов'язані із соціальним життям та правами дитини / людини в суспільстві, виховувати людяність, справедливість та почуття власної гідності як представника українського народу, громадянина України, а також збагачувати словник дітей, вчити називати і вербалізувати основні поняття, пов'язані з життям людини серед інших.

Доцільно донести до дітей розуміння соціальних явищ, подій, взаємин; пояснювати переваги розв'язання конфліктів і суперечок мирним і конструктивним шляхом; формувати здатність встановлювати доброзичливі взаємини з дітьми та дорослими, виявляти повагу до співрозмовників, уважно слухати й відповідати на запитання, стримувати емоції, висловлювати власну думку та приймати думку іншого, вживати ввічливі слова (прохання, вдячності, компліментів тощо).

Участь батьків полягає у формуванні вмінь дотримуватись правил і способів міжособистісної взаємодії в соціально-громадянському просторі; вчити дітей звертатися по допомогу до однолітків та знайомих, отримувати задоволення від надання допомоги іншим. Надавати можливість у визначенні та прийнятті правил співжиття в родині, моделювати життєві ситуації для формування готовності дитини до посильної участі в демократичних процесах, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві.

У здоров'язбережувальній діяльності необхідно формувати в дітей ставлення до життя і здоров'я як до найвищої людської цінності, вміння демонструвати дружнє та неупереджене ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, підтримувати й допомагати за необхідності. Збагачувати знання щодо фізичної, психічної та соціальної сфер здоров'я та важливості здорового способу життя. Виховувати в дітей розуміння безпечної поведінки у природному та соціальному середовищах (не шкодити собі й іншим, спілкуватися лише зі знайомими дорослими тощо).

Важливою складовою є організація командних спортивних, інтелектуальних ігор та розваг, що сприятимуть формуванню здатності в дітей цінувати чесність, товариськість, підтримку; вміння боротися, вигравати й програвати, радіти за успіхи інших.

Участь батьків полягає в обговоренні з дитиною різних прикладів і моделей здоров'язбереження, зокрема з власного досвіду; формуванні здатностей співчувати й допомагати у випадку хвороби членів родини, оптимістично ставитися до труднощів та визначати шляхи їх подолання.

У художньо-естетичній діяльності необхідно виховувати ціннісне ставлення до культурних надбань українського народу та інших національностей і культур, поваги до творів мистецтва як суспільного надбання.

Важливим компонентом є збагачення знань дітей про мистецтво як результат творчої діяльності митців, вчити поважати результати праці, виховувати бережливе ставлення до власних продуктів творчої діяльності та творчості інших, право вибору в самостійній художній діяльності (засобів, способів вираження тощо) та

розвиток вмінь передавати свої враження про соціальні події та взаємини людей художніми засобами (малювання, ліплення, складання оповідань, співу). Доцільно залучати дітей до посиленої участі у волонтерській та благодійній діяльності (виготовлення листівок, сувенірів, оберегів тощо).

Участь батьків полягає в повазі та підтримці мистецьких уподобань дитини, заохоченні до виготовлення спільних виробів (картин, листівок, запрошень, аплікацій, ялинкових прикрас тощо).

У *пізнавально-дослідницькій діяльності* доцільно вчити дітей сприймати себе як активного учасника і члена суспільства, формувати інтерес до пізнання природи рідного краю, близького оточення, своєї держави України; ознайомлювати з навколишнім світом речей, людей, природи на регіональному матеріалі. Важливо формувати повагу до індивідуальних відмінностей, вчити використовувати прийнятні назви (етнічні, культурні, фізичні), розвивати навички самопізнання через спілкування з людьми та практичну взаємодію зі світом.

Корисним є створення відповідних умов для набуття дітьми власного досвіду в спільній життєдіяльності, умінні співпрацювати, відстоювати власну позицію, домовлятися, узгоджувати особисті потреби з потребами інших. Слід формувати здатність до елементарної дослідницько-пошукової діяльності для вирішення завдань (звертатися до знайомих дорослих за поясненням, добирати відповідні способи діяльності, експериментувати) та самостійного пошуку способів пізнавальної діяльності в різних життєвих ситуаціях.

Участь батьків полягає в залученні дитини до родинного дозвілля, соціальних проєктів, благодійних акцій, пошуку інформації та відповідей на запитання з урахуванням вікових особливостей та інтересів.

Організація освітнього простору передбачає активну участь дітей, педагогів та батьків, що характеризується єдністю виховних впливів на підростаюче покоління.

Пріоритетними *формами* формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку є гра, заняття, колективні справи, спільна пошукова діяльність тощо.

Задля формування соціально-громадянської компетентності доречним є використання різних *методів*: наочних (спостереження; ілюстрація, демонстрація, відеометод); словесних (бесіда, розповідь, читання (слухання дітьми) художньої літератури); практичних (вправи, прості досліди, дидактичні ігри, моделювання); проблемних (постановка і вирішення завдань); дослідницьких (організація пошукової, творчої діяльності дітей); інтерактивних (соціальне проєктування, обговорення соціальних проблем, рольові та ділові ігри у вирішенні конфліктних ситуацій тощо).

Особливого значення набуває розвивальне соціальне середовище, яке має сприяти становленню демократичних стосунків, де кожний може висловити власну думку, бути почутим та брати участь у різних видах діяльності. Основними компонентами розвивального освітнього середовища є такі: організація освітнього процесу на демократичних засадах; участь усіх учасників освітнього процесу в створенні норм і правил спільного життя; відкритість прийнятих рішень; наявність

різноманітних колективних творчих справ і проєктів, які створюють умови для самовираження, самореалізації, прояву індивідуальності кожної дитини тощо.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Мовлення дитини»

Мовленнєва компетентність

У новій редакції Стандарту дошкільної освіти **мовленнєву компетентність** визначено як *здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність і взаємозумовленість.*

Розвиток мовлення справедливо подано як один з основних освітніх напрямів, що становить підґрунтя для формування мовної та мовленнєвої компетентності дітей на подальших етапах навчання (зокрема, у початковій освіті) й узгоджується з державним стандартом початкової освіти.

При цьому акцент зроблено не на розв'язанні окремих завдань мовленнєвого розвитку дітей, а на цілісному підході до формування мовленнєвої компетентності (в єдності її складників) як одного з ключових критеріїв і водночас вагової умови становлення й розвитку *мовленнєвої особистості* дошкільника, становлення і розвитку якої відбувається на етапі дошкільного дитинства. Процес створення дитиною різних форм висловлювання є індивідуальним актом продукування нею мовлення, що передбачає: її намір сказати своє слово, саму суть думки дитини, відбір вербальних і невербальних засобів для її словесного оформлення, процес озвучування, промовляння задуманого, контроль за сказаним і корекція за необхідності.

Педагогам і батькам важливо усвідомити, що розвиток мовлення дитини відбувається не лише шляхом наслідування мовлення інших людей, а й завдяки активній мовленнєвій практиці, накопиченню дитиною власного досвіду адекватного використання мовлення в різних життєвих ситуаціях. Тож дошкільник повинен мати можливість набувати таку практику повсякчас, чому сприятиме діалоговий формат міжособистісної взаємодії дитини з педагогом і ровесниками.

До того ж надане визначення мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку наголошує на невід'ємній цілісності та взаємозалежності, взаємопов'язаності таких складників, як фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний та монологічний. Відтак формування відповідних умінь має відбуватися не формально, а знаходити втілення в різних формах і видах мовленнєвої комунікації. Занепад будь-якого з них може спричинити низький рівень мовленнєвого розвитку, ускладнення становлення мовленнєвої компетентності. Отже, лише комплексний підхід до реалізації всіх завдань мовленнєвого розвитку дає змогу успішно реалізувати завдання означеного освітнього напрямку Стандарту, а комунікативна спрямованість роботи з розвитку мовлення надає дитині можливість спілкування з оточенням, здобуття й обміну інформацією, що надзвичайно важливо для успішної її соціалізації.

Види діяльності, пріоритетні для формування мовленнєвої компетентності

Той факт, що формування мовленнєвої, власне, як й інших видів компетентності дошкільника відбувається в різних видах активності, пояснює пріоритетність проголошеного в Стандарті діяльнісного підходу. Конкретизуємо, у процесі яких саме видів дитячої діяльності створюються сприятливі умови для розвитку мовлення дітей.

Актуальними для розвитку мовлення є всі форми організації пізнавальної діяльності дитини, спрямовані на збагачення розуміння зв'язків: дійсність – мислення – мова. Ступінь розвитку мовлення дитини є свідченням сформованості цих зв'язків. Тому не втрачають актуальності такі форми роботи з розвитку мовлення дітей, як *спостереження, екскурсії, бесіди, дидактичні ігри* та інші, а серед ефективних методів мовленнєвої роботи як традиційні, так й інноваційні: *полілог, бесіда за змістом картини і розповідання за картиною; читання літературних творів з наступним їх літературно-художнім аналізом, мовленнєві завдання і вправи на основі дидактичної наочності, інтерактивні методи навчання* тощо. Отже, змінилися не самі методи, а характер їх використання, позиції педагога і дітей у процесі їх застосування. Так, пріоритет має надаватися творчому характеру мовленнєвих завдань і вправ, реалізації принципу багатоваріантності у процесі їх виконання.

Полілог – проблемна, нерепродуктивна бесіда (в репродуктивній бесіді відповіді майже на всі запитання, які ставить вихователь, дітям вже відомі, вони виявляють лише, наскільки діти засвоїли навчальний матеріал), спільний пошук відповідей на проблемні запитання у процесі обговорення. В репродуктивній бесіді (основній формі діалогу з дітьми в закладі дошкільної освіти) вихователь – ведучий, у полілозі він – режисер. Будь-яка відповідь приймається як можлива, як своєрідне розв'язання проблеми. Вихователь як авторитетна особа може висловити в кінці розмови свою аргументовану позицію, залишивши при цьому дітям право вибору залишитись при своєму чи прислухатись до думки поважної досвідченої людини, що найімовірніше. Але тепер це вже не нав'язана думка, а власне рішення. Отже, полілог – один із методів розвитку мовлення дітей у процесі пізнавальної діяльності. Важливою організаційною умовою для полілогу є спілкування «віч-на-віч», тобто розміщення по колу, на одному рівні з дорослим, щоб створити довірливу атмосферу щирості та участі кожного.

Вправи – багаторазове повторення дітьми мовленнєвих дій. За характером вони можуть бути: імітаційні (просте повторення складного слова для запам'ятовування чи звука для оволодіння вимовою), конструктивні (вправляння в оволодінні розумовою дією – добір узагальнюючих слів до групи прикметників або іменників, добір протилежного за значенням слова тощо), творчі (використання засвоєних способів у нових умовах, наприклад, самостійне формулювання запитань у бесіді, ігрові (наприклад, для вправляння дітей у зв'язному мовленні створюється уявна ігрова ситуація – крамниця з виставкою іграшок).

Структурно-синтаксична схема – ефективний метод навчання розповідання (опису та повідомлення). Його суть полягає в тому, що вихователь за допомогою

стимульних слів задає логіку опису чи повідомлення, так би мовити його скелет, допомагаючи дитині з нарошуванням змісту по кожній позиції умовного плану, що складається зі стимульних слів (слова позначають послідовні позиції плану оповіді; їх промовляє дорослий) та слів-реакцій (їх промовляють діти). Самому дошкільнику складно було б тримати в уяві логіку оповіді, а за допомогою дорослого йому під силу бути успішним у розповіданні. Нерідко на початкових етапах навчання складання розповіді відбувається колективно. Діти емоційно заряджають одне одного бажанням розвивати сюжет, підтримують, доповнюють одне одного, отримують задоволення від мовленнєвої діяльності, наповнюються впевненістю у своїх силах. І навіть ті, хто не сказав ні слова, чують численні варіанти і засвоюють їх.

Розповідання командами – ефективний метод навчання розповідання чи переказу. Вихователь пропонує дітям самим обрати свою команду, домовитися, хто починатиме, продовжуватиме, а хто закінчуватиме оповідь. Перший раз педагог може порадити дітям, як доцільно домовитися про частини оповіді. Такий спосіб організації дітей вимагає від кожного в команді бути уважним до своїх товаришів, щоб вчасно вступити, діти вчаться одне в одного. Та й слухачі також виявляють увагу, бо йде мимовільне змагання команд, отже, кожен переживає не за особистий успіх, а за успіх команди. Означений метод, крім безсумнівного позитивного впливу на формування мовленнєвих умінь, ще й сприяє підтримці ровесницьких стосунків. Так само доцільно використовувати командний метод під час навчання дітей в інших навчальних ситуаціях, де краще діяти разом.

Інтерв'ювання. Цінність цього методу полягає в можливості посилити та збагатити діалог батьків і дітей. Цей метод – передусім для батьків, оскільки він показує їм внутрішній світ їхніх дітей, формує ставлення до дитини як до особистості. Разом із тим інтерв'ю, у процесі якого відбувається щире зацікавлення думкою дитини з різних питань, цінне тим, що виховує прагнення до самостійного мислення, почуття довіри і поваги до цінності, важливості своєї власної думки, розвиває вміння висловлюватись, зрозуміло для слухача формулювати своє судження. Для інтерв'ювання використовують запитання гуманістичного, соціального спрямування. Ось деякі теми для інтерв'ю: «Три бажання в день Святого Миколая: чого я побажав собі, своїй родині, своєму дитячому садку»; «Дорослі та діти: чим вони відрізняються, що в них спільного, що для кожного з них найважливіше, про що вони мріють»; «Якби я міг стати квіткою, якою б квіткою я міг стати і чому»; «Я у тата і матусі просто скарб, тому що...»; «Чи потрібні війни на землі? Чому люди воюють?»; «Самопрезентація: найголовніше про мене» тощо.

Не менш важливими є методичні прийоми як складові методів розвитку мовлення: мовленнєвий зразок, запитання, пояснення, вказівка, суміжне мовлення (вихователь починає фразу, а дитина її продовжує та закінчує), оцінювання дитячого мовлення.

Характеристика засобів, які доцільно використовувати для формування мовленнєвої компетентності

Високий рівень мовленнєвої активності дітей на заняттях забезпечується доцільно і помірно дібраними засобами стимулювання мовлення. *Дидактична наочність у різних її форматах – картини і картинки, плакати, схеми, інтелектуальні карти, коректурні таблиці, ілюстрації, листівки* тощо – завжди була й залишається одним із найголовніших засобів навчання та виховання дітей дошкільного віку, адже вона дає змогу максимально наблизити величезний природний і соціальний світ до дитини, надати їй важливі уявлення з різних галузей людського життя.

Літературні твори – один із найвпливовіших способів особистісного розвитку дитини, насамперед мовленнєвого. Літературні тексти можуть сприйматися дітьми по-різному: як джерело інформації, забава, інтелектуальне завдання, витвір мистецтва, повчальна соціальна ситуація, моральне правило, виконання якого є обов'язковим для всіх, ігровий сюжет, джерело й стимул до творчості.

Найпоширеніші форми в ознайомленні дошкільників з літературними й фольклорними творами в закладі дошкільної освіти – заняття з художнього читання й розповідання чи заучування віршів напам'ять з обговоренням і відтворенням змісту.

Позиція та дії вихователя, що сприяють розвитку мовленнєвої компетентності

Позиція дорослого в діалоговій взаємодії з дитиною – важливий чинник набуття дошкільником мовленнєвої компетентності. Щоб позиція вихователя сприяла мовленнєвому розвитку дітей, педагог має удосконалювати не власне мовлення, а сприяти розвитку мовлення своїх вихованців. Для цього йому треба навчитися мінімізувати власні монологи і створити умови для активної мовленнєвої практики своїх вихованців. Підтримувальна позиція вихователя передбачає сформованість вміння не тільки формулювати запитання, які б стимулювали мисленнєву діяльність дітей, а й ставити запитання так, щоб підтримувати високий рівень інтелектуально-мовленнєвої діяльності всієї групи дітей: адресувати запитання усім дітям; не діалогізувати довго з однією дитиною; не звертатися кілька разів підряд до тієї самої дитини; розсаджувати дітей на заняттях так, щоб вони добре бачили вихователя, не відволікати їхню увагу зауваженнями дисциплінарного характеру, проводити заняття спокійно, впевнено, у живому темпі, водночас надаючи дітям можливість поміркувати, висловити самостійну думку.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Дитина у світі мистецтва»

Мистецько-творча компетентність

Мистецько-творча компетентність – це здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів

мистецтва, елементарно застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності.

Результатом набуття мистецько-творчої компетентності є елементарна обізнаність дитини з особливостями видів мистецтва, ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності, прагнення сприймати мистецтво тощо.

Введення дитини дошкільного віку у світ мистецтва передбачає:

- 1) розвиток емоційно-чуттєвого сприйняття об'єктів і явищ довкілля;
- 2) забезпечення умов для самовираження кожної дитини в процесі мистецької діяльності.

В основі організації мистецької освіти дітей дошкільного віку лежать принципи здоров'язбереження, естетичності, практичності, доцільності.

Види діяльності, пріоритетні для формування мистецько-творчої компетентності:

- *художньо-продуктивна*: малювання, ліплення, аплікація;
- *музична*: спів, слухання музики, музично-ритмічна діяльність, музично-ігрова, гра на дитячих музичних інструментах;
- *театралізована*: формування глядацької та виконавської культури на основі занурення в театральну атмосферу та створення і «проживання» образів персонажів у власній театралізованій діяльності;
- *самостійна художня діяльність*.

Кожен із видів мистецької діяльності передбачає вільні дії дитини у створеному педагогом мистецькому просторі на основі інтуїтивного досвіду та реалізації творчого потенціалу, який є у кожної дитини.

У мистецьких видах діяльності відбувається формування навичок, які стануть базовими в дорослому житті: уміння слухати і чути, дивитися і бачити, естетичний смак, основи декорування, розвиток дрібної моторики як основа підготовки руки до письма, розвиток інтонаційної та емоційної виразності мовлення, розвиток пластичності, відчуття ритму, яке є основою читання і письма, правила етикету та ін.

Педагогічні умови формування емоційно-ціннісного ставлення дитини до мистецьких видів діяльності й до мистецтва передбачають:

- сприймання краси через емоції, переживання, яке ґрунтується на емоційній чутливості дитини до засобів педагогічного впливу;
- безпосередній процес спілкування з реальними об'єктами та явищами довкілля та їхніми мистецькими образами;
- врахування взаємозв'язку та залежність естетичного розвитку дитини від морального та інтелектуального;
- здатність педагога до умілого, своєчасного і тактовного подолання перешкод, які стоять на шляху до пізнання краси.

Форми та методи формування мистецько-творчої компетентності

Мистецько-творча компетентність спрямована на введення дитини у світ краси та формування основ емоційно-ціннісного ставлення до об'єктів і явищ

природного, соціального і предметного довкілля. Реалізація цього завдання передбачає розвиток у дитини таких якостей, як спостережливість та емоційність. Провідним методом формування цих якостей є *паузи споглядання та паузи вслуховування*. Паузи споглядання та вслуховування – дієвий спосіб занурення в красу довкілля, вони допомагають викликати радість, подив, зацікавлення, надають можливість пізнати щось нове. Паузи споглядання дають змогу сконцентрувати увагу дошкільників на певних конкретних об'єктах і явищах, побачити себе в ролі художника, який знайшов цікавий об'єкт і відтворив його, та досягнути народження задуму, який потім фіксується у дитячій діяльності. Паузи вслуховування дають змогу почути розмаїття звуків природного, соціального довкілля та є основою розвитку музичного слуху.

Словесні методи: мистецтвознавча розповідь, обговорення, діалог та полілог, заохочення, порада.

Практичні методи:

- експериментування з матеріалами, інструментами, звуками, формами, атрибутами, створення образу в різних видах мистецької діяльності;
- вправляння в мистецьких техніках (техніки малювання, аплікації ліплення, вокальні техніки, виконавські техніки та ін.)

Формою освітньої взаємодії є мистецькі або художньо-педагогічні спілкування – особлива, емоційно зорієнтована форма спілкування на основі мистецької діяльності. Вони передбачають інтегровану мистецьку діяльність, у якій можуть домінувати художньо-продуктивна (малювання, ліплення, аплікація), музична, театральна. Мистецькі або художньо-педагогічні спілкування умовно можна поділити на:

- теоретичні (мистецтвознавчі);
- практичні (спрямовані на образотворення в різних видах мистецької діяльності), які можуть проводитися як майстерні («Майстерня художника», «Гончарна майстерня», «Дизайнерська майстерня», «Майстерня звуків», «Акторська майстерня», «Театральна майстерня» тощо);
- інтегровані (грунтуються на синтезі та взаємодії мистецтв).

Алгоритм мистецьких спілкувань можна створити, орієнтуючись на таку структуру:

- визначення теми;
- матеріал (обладнання, забезпечення);
- мотивація дітей (інтрига);
- тематичні полілоги;
- методи й прийоми роботи з художнім образом;
- конкретизація створення умов для вибору дітьми інструментів створення художнього образу (образотворчого, музичного, театралізованого);
- прийоми стимулювання дітей до створення образу з урахуванням вікових особливостей;
- формат презентації дитячих робіт (вистава, концерт, виставка, вернісаж, колаж тощо);
- емоційно зорієнтовані прийоми закріплення вражень.

Серед форм, які сприяють становленню мистецько-творчої компетентності дитини, – артпроекти, ігри, екскурсії, прогулянки, перегляди кіно-, телепередач і вистав, свята, розваги, концерти, фестивалі, шоу-програми та ін.

Характеристика засобів, які доцільно використовувати для формування мистецько-творчої компетентності

Серед засобів розвитку мистецько-творчої компетентності вирізняємо такі: естетика побуту, твори мистецтва, природа.

Естетика побуту покликана навчити дитину відчувати і розуміти красу життя, виховати в неї прагнення створювати і берегти її. Художнє оформлення закладу дошкільної освіти зумовлюється змістом освітньої діяльності, вимогами щодо охорони життя і зміцнення здоров'я дитини, її естетичного розвитку.

Твори мистецтва використовують в оформленні побуту, під час освітньої та самостійної діяльності. Із цією метою підбирають твори живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естаMPI, гравюри, офорти, книжкові ілюстрації), малі форми скульптури (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби та ін.). Музичний супровід доречно застосовувати під час освітньої, ігрової, самостійної художньої діяльності, а також ранкового прийому дітей; вдягання на прогулянку; підготовки до денного сну; прийому їжі; збирання додому. Мистецтво театру розвиває вміння співпереживати з героями вистави та використовувати отриманий емоційний та поведінковий досвід у своєму житті.

Природа є еталоном кольору, форми, звуку – основних засобів виразності у мистецтві. Краса природи – перша та найдоступніша краса для людини – сприяє формуванню уявлень про прекрасне, навичок мистецької діяльності, розвитку естетичних оцінок, переживань і смаків. Естетичні властивості природи (єдність різноманіття, цілісність, розмаїтість форм, звуків, запахів, світло і колір, пропорції, симетрії, ритм, гармонія і дисгармонія) дають змогу накопичувати у дітей естетичні враження, інтенсивно розвивати у них відчуття кольору, тону, об'єму, контуру, перспективи.

Позиція та дії вихователя, що сприяють розвитку мистецько-творчої компетентності

Визначальною позицією педагогічного супроводу освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» є спрямованість на формування ціннісного ставлення до творів мистецтва, розвиток потреби в мистецькій діяльності. Стимулом до мистецької діяльності може слугувати значимий для дитини результат (наприклад, засвоюючи прийоми ліплення під час занять з кулінарного мистецтва, декоруючи приміщення до свята, викликаючи аплодисменти виконанням ролі у виставі та ін.). Дитина має право вибору та пошуку власного шляху створення художнього образу в мистецькій діяльності. Вона проявляє особистісне ставлення до того, що пропонує педагог, і може погодитися або не погодитися. Мета освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» – допомогти дитині створити власну картину світу, фіксуючи враження про нього через створення художнього образу. У цьому

допоможе правило: образ створюється від предмету, об'єкту, явища через передачу його характерних ознак. Але образ може бути створений з хаосу і потім набути тематичного вигляду (у малюванні яскравим прикладом може бути кляксографія; у музиці – какофонія звучання дитячих музичних інструментів, яка перетвориться у майстерню звуків; у театралізованій діяльності – маніпуляції з різними атрибутами, що перетворюються у театралізовану гру). Усі об'єкти і явища соціального та природного довкілля можуть бути джерелом створення художнього образу. Пріоритетне завдання педагога – допомогти дитині зрозуміти: про що розповідає світові твій малюнок, спів, танець. Також педагогу варто усвідомлювати, що створювати образ – це передавати його ознаки за допомогою пережитих дитиною емоційних вражень. Ці враження формуються внаслідок візуального, аудіального, тактильного, кінестетичного контакту з об'єктом, який є імпульсом до творчої діяльності.

ВАРІАТИВНИЙ СКЛАДНИК СТАНДАРТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Особистість дитини. Спортивні ігри»

Спортивно-ігрова компетентність

У сучасних умовах не втрачає своєї актуальності питання створення в закладах дошкільної освіти режиму високої рухової активності. Одним із шляхів його вирішення є включення до рухового режиму елементів спорту, доступних дітям дошкільного віку.

На відміну від інших засобів фізичного виховання дітей, ігри з елементами спорту мають певні особливості: наявність елементів змагання (специфіка змагальної діяльності, яка й відрізняє їх від інших видів спорту), емоційного заряду, сюжетності та образності, різноманітності і свободи вибору засобу досягнення мети, відносної самостійності дій.

Заняття з використанням елементів спортивних ігор сприяють закріпленню і вдосконаленню рухових умінь і навичок, розвитку в дітей фізичних якостей, дають змогу задовольнити їхні інтереси й потреби в руховій сфері, навчити володіти своїм тілом (управляти рухами), стабілізувати почуття й емоції, розвинути не тільки фізичні, але і психічні, інтелектуальні та морально-вольові якості. Тому закладам дошкільної освіти слід посилити роботу з формування в дітей компетентності у сфері спортивно-ігрової діяльності.

Спортивно-ігрова компетентність – це здатність до пізнання й усвідомлення власної приналежності до обраного виду спортивної гри; спрямування психомоторної діяльності на досягнення умовної мети, дотримання єдиних правил спортивної діяльності як індивідуально, так і в команді, які спрямовані на досягнення найкращого результату; здатність грати у спортивну гру за спрощеними правилами.

Ознайомлення дітей дошкільного віку зі спортивними іграми передбачено завданнями фізичного виховання, які реалізуються комплексом заходів з

організації фізкультурно-оздоровчої діяльності. Також цей напрям може бути поглиблений за рахунок гурткової роботи.

Важливо забезпечувати використання спортивних ігор в комплексі з іншими фізкультурно-оздоровчими заходами, передбаченими руховим режимом закладу дошкільної освіти, з орієнтацією на формування в дітей самостійності, самоконтролю, вміння діяти в групі однолітків, піклуватися про своє здоров'я.

Основними умовами формування в дітей дошкільного віку спортивно-ігрової компетентності є виховання мотиваційної готовності до опанування певним видом спортивної гри; створення розвивального предметно-ігрового середовища і простору для самостійного виконання дітьми рухових дій, передбачених правилами гри; попереднє формування в дітей орієнтовної основи рухових дій у вигляді знань і уявлень про рухове завдання, способи та умови її рішення на основі виділення основних компонентів техніко-тактичної підготовки; побудова тренувального процесу в ігровій формі.

Процес навчання дітей дошкільного віку елементів спортивних ігор умовно розділяють на три етапи: ознайомчий, підготовчий (або допоміжний) та основний. Кожен із них має свою мету і відповідні засоби її реалізації. Ознайомчий етап передбачає створення цілісного уявлення про спортивну гру та розвиток інтересу до неї. Тому на цьому етапі варто ознайомити дітей з історією виникнення гри (у загальних рисах), зі специфічним інвентарем та особливостями його використання, основними правилами спортивної гри. Реалізація мети передбачає широке використання різних видів спостережень за грою, перегляд спортивних програм, використання медіа-ресурсів відповідної тематики, художньої літератури, зустрічі зі спортсменами та вправ з ознайомлення з властивостями інвентарю (навчити дій з відповідним виду гри предметом).

Підготовчий (або допоміжний) етап спрямований на засвоєння основних елементів техніки спортивної гри, що складають її сутнісну основу (те, без чого гра неможлива). На цьому етапі використовуються спеціальні тренувальні, підготовчі вправи на засвоєння елементів техніки, а також рухливі ігри для їх закріплення і вдосконалення. Ефективними на цьому етапі є фізичні вправи та комбінації рухливих ігор, які виконуються як індивідуально, так і в групах (2—4 особи), ігрові завдання з предметами та без них у знайомих та незнайомих ситуаціях, що ускладнюють вибір способу вирішення ігрового завдання; різної складності завдання з урахуванням можливостей дітей та наявного ігрового досвіду.

Основний етап забезпечує вдосконалення технічних прийомів гри, формування вміння грати в спортивну гру за спрощеними правилами та простими тактичними комбінаціями. Він передбачає використання підготовчих вправ на різні елементи техніко-тактичної підготовки з ускладненнями, засвоєння правил та тактики гри і безпосередньо гру за спрощеними правилами.

Враховуючи досвід організації спортивно-ігрової діяльності дітей дошкільного віку, рекомендуємо використовувати заняття з фізичної культури різних видів: *навчальні*, для ознайомлення з новим матеріалом (походження гри, основні елементи правил, зміст техніко-тактичної підготовки тощо); *мішаного типу*, спрямовані на закріплення та вдосконалення навичок техніко-тактичної

підготовки; *варіативні*, з використанням складніших варіантів вже засвоєних рухових дій; *тренувальні*, що включають велику кількість змагальних елементів та рухливих ігор, спрямованих на розвиток функціональних і рухових якостей.

Плануючи роботу з формування спортивно-ігрової компетентності дітей, вихователям та інструкторам з фізкультури слід ураховувати той факт, що діти дошкільного віку ще не можуть виконувати ланцюжок технічних прийомів та тактичних комбінацій спортивної гри. Їм доступне виконання лише початкових елементарних прийомів або окремих простих комбінацій спортивної гри. Дозування фізичних навантажень, підвищення рівня складності фізичних вправ мають здійснюватися з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей.

Не менш важливим аспектом є нормування фізичних навантажень у процесі спортивно-ігрової діяльності. Рекомендовано розпочинати виконання елементів спортивних ігор із 10 хвилин, і поступово збільшувати тривалість до 20-30 хвилин за умови використання коротких пауз для відпочинку.

Основними шляхами регулювання навантажень можуть бути: розподіл групи на визначену кількість команд; обсяг навантаження та інтервал відпочинку; збільшення чи зменшення дистанції під час виконання фізичних вправ або ж створення додаткових (ускладнених) умов для їх виконання; збільшення чи зменшення висоти зорових орієнтирів-стимулів або відстані; збільшення чи зменшення кількості перешкод у процесі виконання рухового завдання; використання різноманітного спортивного інвентарю.

Систематичність та цілеспрямованість роботи з навчання дітей елементам спортивної гри забезпечує якість ігрових дій, що обумовлено постійним розширенням обсягу технічних прийомів та дій, а також накопиченням ігрового та змагального досвіду.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота»

На сучасному етапі розвитку суспільства в життя дитини почали інтенсивно, все рішучіше входити різноманітні гаджети, які загалом збагачують життя. Сучасний світ, який так стрімко входить у життя дитини і супроводжує її протягом всього життя, – це світ особливих технічних об'єктів (комп'ютерної та цифрової техніки).

Цифрова компетентність – це сукупність знань, здібностей, особливостей характеру і поведінки, які необхідні для того, щоб дитина могла використовувати комунікаційні та цифрові технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язання ігрових або освітніх завдань. Наголосимо, що система технічних засобів, якими мають з її використанням оволодіти діти, повинна узгоджуватись з тими системами знань, пізнавальних дій та морально-етичної поведінки, які вже утвердилися в освітніх програмах. Тож потреба у співучасті, координації та взаємній відповідальності за розвиток дитини набуває принципового значення.

Формування в дітей цифрової компетентності передбачає такі *форми*

роботи:

- *бесіди* про інформаційно-комунікаційні та цифрові технології та їх значення в житті сучасної людини, про будову та основні складники комп'ютера;
- *практичні заняття*, спрямовані на засвоєння дошкільником елементарних прийомів роботи за комп'ютером, розвиток його здібностей, розширення та поглиблення уявлень про навколишній світ за допомогою спеціальних комп'ютерних програм.

Доцільно опрацювати такі операції з інформаційними об'єктами:

- створити (напишіть, намалуйте, проспівайте, побудуйте...);
- знайти, встановити (в інтернеті, у бібліотеці, завдяки телебаченню та ін.);
- опрацювати та модифікувати (відредагуйте зображення та ін.);
- проаналізувати;
- організувати дані (упорядкуйте, створіть схему...).

Надзвичайно велика роль роботи щодо формування цифрової компетентності під час організації навчання дітей, які мають особливі освітні потреби. Використання комп'ютерної та цифрової техніки (комп'ютер, планшет) покращує процес сприймання мови і навчання глухонімих говорити, а для дітей з обмеженими можливостями руху пришвидшує темп формування навичок письма тощо.

Для *практичних занять* слід використовувати навчально-розвивальні та ігрові комп'ютерні програми, спеціально розроблені для дошкільнят, зміст та оформлення яких відповідає віковим психофізіологічним особливостям дітей. Інше програмне забезпечення не використовується. Тривалість заняття – *не більше 15 хв.* Недоцільним є одночасне використання одного комп'ютера двома або більше дітьми.

Організовуючи роботу старшого дошкільника з комп'ютерною або цифровою технікою (планшет, інтерактивна дошка), педагог має дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог, визначених нормативними документами.

Проведення ігор і занять із використанням комп'ютерної та цифрової техніки в умовах закладу дошкільної освіти передбачає організацію комп'ютерно-ігрового комплексу, до складу якого входять комп'ютерна зала (кімната), ігрова зала та зала релаксації.

У *комп'ютерній залі* (світлому, провітреному приміщенні) розміщують комп'ютери. *Зала релаксації* – своєрідна оаза природи, де розміщено квіти, акваріуми з рибками, клітки з декоративними птахами тощо. Тут діти та педагог відпочивають, емоційно розвантажуються, виконують гімнастику для втомлених очей. *Ігровий релаксаційний простір* комп'ютерно-ігрового комплексу можна використовувати також для ігор і занять природничого циклу у звичному розпорядку дня.

Особлива увага приділяється дотриманню старшими дошкільниками *правил техніки безпеки*. Для цього складається простий перелік правил користування комп'ютером, обов'язковий для всіх, і з використанням казкових персонажів обігрується кожне з них та всі разом.

Плануючи ігри та заняття за комп'ютером, варто зважати на *багатофункціональність* комп'ютерних програм. Вони допомагають дитині здійснювати режисерську гру, стимулюють креативні здібності, гнучкість мислення, навчають грамоти, конструювання, математики, іноземної мови тощо. За допомогою навчально-розвивальних програм старший дошкільник зможе збагатити свої уявлення про навколишній світ, власне «Я».

Ігри та заняття з використанням комп'ютерної та цифрової техніки проводяться відповідно до загального плану освітньої роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти.

Використання мультимедійного проектора або інтерактивної дошки передбачає групову форму роботи з дітьми та значно знижує ризик виникнення різних видів втоми. *Тривалість занять може бути збільшена вдвічі* порівняно з роботою за персональними комп'ютерами. Такий вид організації занять близький до традиційного.

Інтерактивна дошка виконує всі ті самі функції, що й проектор з екраном, лише до них додаються специфічні можливості програмного забезпечення, які поставляються в комплекті з пристроєм. Це може бути:

- *«розумне перо»* – перетворює об'єкти, намальовані від руки, на фігури правильної форми;
- *шторка* – дає змогу приховати частину екрана;
- *функція «фотоекрана»* – дає змогу зробити знімок всього екрана або виділеної частини під час перегляду відео, роботі в інтернеті;
- *функція розпізнавання тексту* – дає змогу слова, написані від руки, перетворити на друковані символи;
- колекції зображень;
- секундомір;
- можливість *переміщувати об'єкти* в просторі інтерактивної дошки;
- можливість *додавати анотації* поверх будь-яких програм, документів, відео.

Під час організації роботи з дошкою слід стежити, щоб промінь проектора не світив в очі дітям: це може викликати опік сітківки. Рекомендується розташовувати проектор на стелі. Дошка має бути закріплена так, щоб діти могли дістати до її верхньої частини.

Одним з найперспективніших напрямів під час роботи з інтерактивним обладнанням є використання прикладних програмних засобів, забезпечені інтерактивними елементами управління (навігації). При цьому реалізується можливість переміщення об'єктів у просторі інтерактивної дошки за допомогою стилуса. Перевагою для педагога в застосуванні прикладних програмних засобів є можливість використання вже готових матеріалів, записаних на диски, використовуючи які вихователь може створити і власну розробку.

Позиція і дії вихователя, що сприяють розвитку ігрової компетентності

Вихователь має стати основним радником для дитини, повинен вміти правильно спрямувати її інтереси, організувати її освітню діяльність відповідно до

психологічних особливостей сприйняття, вчасно прийти на допомогу з підказкою, щоб дитина не втратила інтересу до пізнання. Значну увагу сучасний вихователь повинен приділяти підготовчій роботі зі створення освітнього середовища, в якому будуть забезпечені потреби кожної дитини.

У сучасному світі комп'ютерна та цифрова техніка є своєрідним «інтелектуальним знаряддям», що дає людині змогу вийти на новий інформаційний рівень. Його можна розглядати і як сучасний засіб діяльності старшого дошкільника. Дитина, яка оволоділа елементарною цифровою компетентністю, здатна краще розмірковувати, розв'язувати завдання не тільки з опорою на наочність, але й у внутрішньому (мисленнєвому) плані, почуватися впевненою у власних силах.

Доцільно *ознайомити* дітей із можливостями використання комп'ютерної та цифрової техніки в різних сферах життя суспільства; *сформувати* знання, вміння та навички, потрібні для свідомого оволодіння елементами цифрової грамотності.

Важливо формувати в старших дошкільників елементарне уявлення про комп'ютерну та цифрову техніку як сучасні технічні засоби, що: *розширюють* інформаційні обрії, *допомагають* орієнтуватись у світі в умовах високої технізації життя; *створюють* передумови для розвитку теоретичного мислення, елементарної рефлексії та усвідомлення способів дій; *ознайомлюють* з особливостями комп'ютера, зі способами керування ним за допомогою клавіатури, миші; *виховують* здатність розмірковувати, варіювати, використовувати попередній досвід; *вчать* дотримуватися правил безпечної поведінки під час роботи з комп'ютером.

Використання прикладних програмних засобів дає змогу педагогу розв'язати такі завдання:

- забезпечення зворотного зв'язку з дітьми та індивідуалізація освітнього процесу;
- поліпшення якості наочності;
- додаткове інформування;
- моделювання досліджуваних процесів або явищ;
- організація колективної та групової роботи;
- підвищення мотивації до пізнання нового;
- стимулювання ініціативності дітей;
- розвиток у дітей творчого мислення та уяви.

Залежно від розв'язуваних завдань і способу взаємодії прикладних програмних засобів із користувачем їх можна поділити на такі *типи*: демонстраційні засоби, інформаційні джерела, моделювальні засоби, інструментальні засоби, навчальні програми, тренажери, засоби контролю, розвивальні ігри, електронні підручники, електронні навчальні посібники, навчально-ігрові засоби.

Для проведення занять із дітьми широко застосовуються *навчальні програми, розвивальні ігри та навчально-ігрові засоби* для підготовки

вихователів до занять із використанням ілюстративних та роздаткових матеріалів – демонстраційні засоби, інформаційні джерела тощо.

За умови застосування в освітньому процесі закладу дошкільної освіти комп'ютерних ігор педагоги мають звертати увагу на критерії їх оцінки. Установлюються *дві групи критеріїв*.

Критерії першої групи гарантують безпеку дитини, її захист від негативних впливів іграшки на здоров'я та емоційне благополуччя. До цієї групи входять критерії, покликані захищати дитину від ігор, які: провокують дитину на агресивні дії; викликають у неї прояви жорстокості щодо персонажів гри, у ролі яких виступають ігрові партнери (однолітки, дорослі) або сама сюжетна іграшка; мають провокаційні ігрові сюжети, пов'язані з аморальністю й насильством; викликають нездоровий інтерес до сексуальних проблем, що виходять за рамки вікової компетенції дитини; провокують дитину до зневажливого або негативного ставлення до расових особливостей і фізичних недоліків інших людей.

До складу *критеріїв другої групи* належать якості комп'ютерних ігор, які спрямовані на забезпечення розвитку дитини. Це: *поліфункціональність*: іграшка може бути гнучко використана відповідно до задуму дитини, сюжету гри в різних функціях; *можливість застосування у спільній діяльності*: у неї можна грати колективно (зокрема за участю дорослого) і може ініціювати спільні дії; *дидактична цінність*: гра виступає засобом навчання дитини; *естетична цінність*: гра є засобом художньо-естетичного розвитку дитини, залучає її до світу мистецтва, сприяє ознайомленню зі способами виробу зразків художніх промислів.

Наявність у грі хоча б однієї з характеристик та ознак першої групи означає її невідповідність критеріям і заборону на її використання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Наявність в іграшки хоча б однієї якості другої групи свідчить про її освітню цінність. Наведеними критеріями варто керуватися під час організації роботи з прикладними програмними засобами в освітньому дошкільному закладі. Перш ніж запропонувати дітям комп'ютерну програму, потрібно всебічно її вивчити.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Мовлення дитини. Основи грамоти»

Мовленнєву компетентність у площині оволодіння основами грамоти визначено як *здатність дитини до фонематичного сприйняття, звукового аналізу елементів мови, готовність до письма, друкування і читання свого імені, простих часто вживаних слів*.

Читання та письмо належать до базових наскрізних компетентностей, які мають фундаментальне значення для всього подальшого життя людини. Ще до початку шкільного навчання, на етапі дошкільного дитинства мають бути закладені основи грамоти: вміння чути і виділяти окремі звуки в слові, зображувати звуки графічно, кодувати склади і слова; знати й називати букви, складати з них склади і слова, друкувати і читати своє ім'я, прості часто вживані слова. Навчання грамоти – складна аналітико-синтетична діяльність. Щоб опанувати процес читання, необхідно розрізняти звуки в словах, тобто мати добре

розвинений фонематичний слух, співвідносити з виділеним звуком букву як його графічне зображення, кодувати виокремлений звук буквою, поєднувати одну букву з іншою і відповідно вимовляти, перекодовуючи тепер букву, букви у звук чи склад.

Отже, освоєння навичок читання та письма вимагають певного рівня інтелектуального і психічного розвитку дитини. Враховуючи, що не всі діти старшого дошкільного віку психологічно готові до оволодіння основами грамоти (мають різний рівень розвитку довільної і мимовільної пам'яті, уваги, різні здатності до засвоєння начального матеріалу), навчання читання та письма віднесено до варіативної частини і не є обов'язковим для всіх старших дошкільників.

Процес освоєння основ грамоти складається з трьох етапів: добуквеного (добукварного), буквеного (букварного) і післябуквеного (післябукварного). Зауважимо, що успішність освоєння першого етапу, на якому відбувається розвиток фонематичного слуху, формування фонематичного сприймання, є основою і гарантом благополучного проходження дитиною наступних двох етапів. Складність першого етапу полягає в необхідності зробити одиниці мови – звук, слово, речення – предметом уваги, спостереження і елементарного дослідження для дитини, вмотивувати її на засвоєння головного інструменту пізнання світу.

Види діяльності, пріоритетні для опанування основ грамоти

Читання та письмо є видами мовленнєвої діяльності людини, а навички читання і письма належать до мовленнєвих навичок. І навички читання, і навички письма формуються в нерозривній єдності з іншими видами мовленнєвої діяльності – говорінням, слуханням, внутрішнім мовленням. Отже, для оволодіння основами грамоти дитина має бути задіяна в активній *мовленнєвій діяльності*, у процесі якої шляхом практичних дій (ігрових вправ, завдань) засвоює поняття «звук», «слово», «речення», оволодіває звуковим аналізом слів, складанням звукових і складових схем, знайомиться з буквами, вчиться читати прямі й обернені склади, прості слова, вправляється у друкуванні власного імені, простих слів.

Навчання грамоти неможливе без близьких і зрозумілих дітям потреб (мотивів) в *навчально-пізнавальній діяльності*: інтересу до друкованого слова – дізнатися, що написано під картинкою, прочитати відгадку тощо; бажання навчитися читати, щоб підготуватися до школи, бути вільним у своїх можливостях. Такий інтерес варто підтримувати в дітей у процесі спеціальних занять з навчання грамоти, пріоритетною для яких є індивідуальна та малі форми. З урахуванням того, що пізнавальні мотиви в дошкільників знаходяться на стадії формування, ігрові мотиви можуть бути більш ефективним стимулом до оволодіння вміннями читання і письма.

В *ігровій діяльності*, зокрема в процесі сюжетно-рольові ігри, учасники гри можуть обмінюватися короткими записками (у грі «Лікарня» – на рецепті ім'я «хворого», у грі «Школа» – завдання «школяра», у грі «Магазин» – виписка «чеків» на товари тощо), ігрові предмети можна підписувати короткими словами,

які діти можуть прочитувати та запам'ятовувати. Інтелектуально-пізнавальні ігри, типу «лото», «триміно», «коректурні таблиці», загадки зі словами-відгадками на картках та інші можуть бути своєрідними тренажерами у вправлянні дітей у друкуванні простих слів та їх прочитуванні. Участь дітей у *проектній* діяльності також може передбачати прочитання слів, пов'язаних із заданням, друкування слів на площині інтелектуальної карти, на дереві цілей тощо. Отже, можна вважати пріоритетною будь-яку діяльність, у межах якої створюються умови для повсякчасного вправляння дітей у читанні і друкуванні слів. Так, розвиток фонематичного слуху не вимагає особливих організаційних умов і може відбуватися в різноманітних життєвих ситуаціях (на прогулянці, по дорозі в садочок і додому, під час самостійної діяльності тощо). Тож треба використовувати для цього різні можливості щодня.

Форми і методи оволодіння дітьми основ грамоти

Щоб навчання грамоти не було механічним, слід активізувати весь процес навчання, зробити його цікавим, наочним, проводити на конкретному матеріалі, близькому дитині. Провідною формою формування фонематичного слуху, навчання дітей звукового аналізу слів, навчання складання і читання складів і слів є заняття. З урахуванням істотних індивідуальних відмінностей у рівнях розвитку дітей заняття варто проводити в індивідуальному форматі. Дидактична гра також може вважатися ефективною формою оволодіння основами грамоти. Проте для формування мовленнєвої компетентності в площині основ грамоти більш важливими за форму є методи навчання. У різних навчальних системах (М. Монтессорі, М. Макіндер, Ж. Декролі, Г. Доман, Д. Ельконіна, Є. Шулешко) напрацьовано різноманітні методи і методичні прийоми: *дидактичні ігри зі звуками* («Добери слово на заданий звук», «Піймай звук», «Хто більше назве слів» тощо); *складання римовок; аналіз звукового складу слів; виокремлення першого та останнього звуків у слові, визначення порядку інших звуків тощо; моделювання схеми слова; ігрові вправи і завдання на встановлення місця звука у слові; загадування загадок; інтонування, зразок вимови звука вихователем, прийом «долонька», прийом «диригування».*

Серед методичних прийомів, які підтвердили свою ефективність: *промовляння слів дітьми* (хорове, індивідуальне); *порівняння слів зі схожим звукосполученням; визначення довжини промовленого слова* (коротке, довге, найдовше); *графічне зображення слів* за допомогою умовних позначень (лініями, прямокутниками тощо); *знаходження* (за вказівкою вихователя) слів-назв, слів-ознак, слів-дій; *промовляння звуків у слові в супроводі оплесків у долоні, крокування, підстрибування; визначення місця кожного слова в реченні; графічне позначення речень* на дошці, папері, смужками на столі (зображення схеми речення); *складання речень з певною кількістю слів; збільшення кількості слів у реченні; самостійне моделювання речень дітьми.*

Характеристика засобів, які доцільно використовувати для формування навичок засвоєння дітьми основ грамоти

Серед ефективних засобів навчання основ грамоти переважають пізнавальні казки, твори художньої літератури (передусім короткі ігрові вірші), малі жанри усної творчості (пісеньки, загадки, чистомовки, скоромовки).

У *методиці М. Монтессорі*, побудованій за принципом самонавчання з використанням розробленої системи оригінального дидактичного матеріалу (вирізна рухова абетка, наждакові літери, букви з шорсткого паперу, фігурні вкладки для обведення, картки з картинками та підписами під ними; коробки з дрібними предметами). Авторка свій метод визначила як «метод письма», оскільки засвоєння грамоти започатковувала з письма, а не з читання. Обираючи будь-який предмет чи картинку, педагог просить дитину їх назвати. Потім інтонує послідовно звуку в слові, друкуючи відповідні звукам літери і промовляє-зчитує слово.

Ключовим засобом у *методиці Макіндера* є низка довідників (індикаторів), ігрових конструкцій, спеціальних картонних карток, які кріпляться на стіну та охоплюють всю абетку. На подальших етапах картки з буквами замінюють на картки зі словами, підписаними під предметними картинками. Ігрові вправи з картками підтримують зацікавленість дітей до читання.

У *методиці Г. Домана* також ключовим засобом є система карток з предметними картинками з надрукованими словами. Комплект картинок охоплює різні сфери знання і має п'ять рівнів ускладнення (окремі слова, словосполучення, прості речення, поширені речення, тексти). Методика орієнтована на ранній етап навчання грамоти.

Основними засобами навчання читання та письма в *методиці Є. Шулешка* є «Акваріум» – спеціально розроблений екран з цифрами і буквами з методикою використання, технологія «Робочі куточки» для звукового аналізу слів, картки-лекала для вправляння дітей у письмі елементів букв і самих букв.

В оригінальній *методиці М. Зайцева* ключовим засобом виступили «Кубики Зайцева», навколо яких організовується ігрова діяльність. Дітям ритмічно подають звукові подразнення від педагога, і діти відповідають ритмічними рухами, намагаючись упізнати «металеві», «золоті», «дерев'яні». В результаті діти легко запам'ятовують слова, склади, навчаються їх читати і писати.

Позиція і дії вихователя, що сприяють засвоєнню дітьми основ грамоти

Особливого значення у справі опанування навичок читання та письма має створення ситуації успіху. Надзвичайно важлива емоційна підтримка дитячого потягу до навчання і письма, виявлення щирої зацікавленості вдалими і не зовсім вдалими спробами написати, прочитати. Якщо зважати на бажання дітей займатися грамотою, не тиснути на дитину, яка не виявляє особливої готовності і високих результатів, довіритися природі дитини. Коли враховуються бажання щодо вибору певного виду діяльності, занять, змісту роботи, матеріалів тощо, тоді підвищується зацікавленість, пізнавальна та мовленнєва активність дитини.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Мовлення дитини. Іноземна мова»

Основна ідея ознайомлення дітей з іноземною мовою в дошкільний період дитинства базується на розумінні користі для всебічного розвитку взагалі та подальшого опанування іноземних мов зокрема. Мета навчання дітей іноземній мові в цьому віці – це будівництво аутентичної звуковимови, закладання базового словникового фонду, розвиток умінь користуватися мовленнєвими зразками на шляху формування в дітей навичок слухати та сприймати на слух іноземну мову, відтворювати свої думки у спілкуванні. Тобто вся діяльність, у контексті варіативної складової Стандарту «Мовлення дитини. Іноземна мова», концентрується на забезпеченні комунікативної спрямованості навчання дітей іноземній мові та вмотивовуванні їх на іншомовне спілкування як засіб комунікації, обміну інформацією, пізнання навколишнього світу.

Основні види діяльності, які сприяють формуванню іншомовної компетентності

Ігрова діяльність постає конститутивною в процесі ознайомлення дітей з основами іншомовного спілкування. Через неї реалізується основна мета навчання дошкільників іноземній мові, оскільки функціональне розмаїття ігрової діяльності дає змогу забезпечувати формування і розвиток всіх іншомовних компетенцій, доступних у цьому віковому періоді: мовної, мовленнєвої, і, певною мірою, соціокультурної. Ігрова діяльність дає змогу оптимізувати мимовільне оволодіння дітьми оригінальною звуковимовою, активним і пасивним словниковим мінімумом, основами граматично правильної побудови речень у власних висловлюваннях; формувати активну позицію співрозмовника; наповнювати соціокультурний досвід.

На фоні використання ігрової діяльності як базової у процесі організації інтегрованих занять активно використовується також образотворча і конструктивна. Включення цих видів діяльності до опанування дітьми іноземної мови дасть змогу створити більш варіативне та емоційно забарвлене освітнє середовище.

На окрему увагу заслуговують такий вид діяльності дитини дошкільного віку, як господарчо-побутова, яка відіграє важливу роль у соціалізації дитини. Тому цінним є систематичне включення в них іноземної мови (приміром, порахувати насінини, назвати кольори серветок, запропонувати скласти іграшки тощо). Вкраплення в різні види діяльності іноземної мови протягом всього дня дасть змогу сформувати у дітей стійке уявлення про неї як про природну складову життя і засіб комунікації.

Варто відзначити, що якщо ігрова діяльність займає роль базової в процесі опанування дітьми елементами іншомовного спілкування, то всі окреслені види діяльності займають місце допоміжних і використовуються на етапі повторення та закріплення вивченого матеріалу.

З метою досягнення максимальних результатів вивчення іноземної мови варто якомога частіше змінювати види і форми роботи з дітьми, щоб утримувати оптимальний для сприйняття інформації рівень уваги.

Основні форми та методи формування іншомовної компетентності

Зважаючи на психофізіологічні особливості розвитку дітей дошкільного віку (нестійка увага, переважання мимовільної пам'яті і процесів збудження над процесами гальмування, інтенсивний розвиток мозку, високий рівень звукоімітаційної здатності та ін.), оптимальним шляхом організації ознайомлення їх з елементами іншомовного спілкування виступають систематичні заняття (групові, індивідуально-групові та, за необхідності, індивідуальні) у кількості 3-4 на тиждень по 15-25 хв залежно від віку дітей. У сучасних умовах організація навчання іноземній мові набуває характеру гурткової роботи. Спеціальні заняття знаходять своє місце в розпорядку дня повсякденного життя. Оскільки умови проведення занять різняться, відповідно створюються варіативні можливості для засвоєння іноземної мови та вправляння в її використанні. Заняття плануються за тематичним принципом – це дає змогу задіювати контекстне запам'ятовування та забезпечувати наступність у змістовому наповненні. Крім того, наступність має спостерігатися і в ускладненні дії на артикуляційний апарат: поступове ускладнення слів, мовленнєвих зразків, кількості фраз / реплік під час говоріння тощо.

Усі заняття носять комплексний характер і передбачають роботу з фонетикою, лексикою, граматику та формуванням умінь говоріння. Вони мають включати такі компоненти: вправляння у звуковимові (зادля «розігрівання» необхідних м'язів); повторення попередньо вивченого матеріалу за темою, що вивчається, та актуальних суміжних тем (з метою збільшення варіативності мовленнєвого матеріалу) та/або ознайомлення з новою темою; релаксаційна пауза; активація всього мовного і мовленнєвого матеріалу даного заняття. Особливе місце належить інтегрованим заняттям, оскільки коефіцієнт зацікавленості в іншомовному говорінні у дошкільників зростає під час підключення продуктивних видів діяльності. Проте емоційне та змістове наповнення таких занять не дає змогу їх часто використовувати (не частіше 1 разу на тиждень). Тематичні заняття в контексті їх узагальнювального характеру та вільної організації також, вимагають особливої уваги і проводяться не частіше 1 разу на місяць (так само, як і заняття з читання літературних творів). Крім того, активно застосовується інтегративний підхід: включення іноземної мови в різні види діяльності та форми роботи: приміром, під час прогулянки, накривання на стіл, одягання / роздягання, праці в природі, гімнастики тощо. У такому випадку час включення дитини в іншомовне середовище сумарно за день не має перевищувати норми 1 заняття.

Організуючи навчання іноземній мові на заняттях чи в повсякденному житті, надзвичайно важливо обґрунтовано підбирати методи та прийоми діяльності. Приміром, серед практичних методів оптимальними будуть ігри та вправи.

Дидактичні ігри спонукають до засвоєння інформації та використовуються на всіх етапах її засвоєння: ознайомлення з новими звуками, словами та мовленнєвими зразками, їх повторенні та використанні у власному мовленні. Комп'ютерні ігри, які в контексті іноземної мови використовуються виключно в дидактичному сенсі, використовуються на етапах активації та закріплення знань. Рухливі ігри займають чільне місце також під час закріплення лексико-граматичного матеріалу та відпрацювання речень наказового способу і навичок сприймання і розуміння мови на слух. Особливо варто систематично використовувати народні ігри, оскільки вони дають змогу не просто досягати певних мовленнєвих завдань, а й доторкнутися до соціокультурних особливостей інших народів. Меншою мірою в процесі формування у дітей елементів іншомовного спілкування застосовуються творчі ігри, особливо вільні (і лише у старшому дошкільному віці), оскільки вимагають певного накопиченого мовленнєвого досвіду.

Виняткову цінність у ході навчання іноземній мові мають наочні методи і прийоми як найбільш близькі до способу мислення дошкільників. Серед видів наочності візуальна повсякчасно присутня в роботі з навчання іноземній мові, оскільки саме вона дає змогу встановити прямий зв'язок між словом та його образом на етапі знайомства з новою інформацією, стає опорою на етапі активації та закріплення отриманих знань, стимулює мовленнєву активність. Пізніше засвоєні знання стають внутрішньою формою наочності, що дає змогу дитині переходити від опорного висловлювання до самостійного. Аудитивна наочність використовується у вигляді фонових записів віршів, пісень та розповідей як іноземною, так і рідною мовою з вкрапленнями іноземної (протягом усього навчання), і лише в старшому дошкільному віці — з навчальною метою (на етапі активації та закріплення знань). Аудіовізуальна наочність (відеоматеріали) використовується в умовах індивідуально-групової та індивідуальної організації роботи з навчання іноземній мові в усіх вікових групах.

Також варто постійно використовувати словесні методи: розповідь (описова), бесіда (вступна, підсумкова), розповідання художніх творів (віршованих і прозових творів як іноземною мовою).

Провідним засобом під час формування у дошкільників іншомовної мовленнєвої компетентності є рідна мова. Вона сприяє підвищенню ефективності формування іншомовної компетентності: допомагає презентувати поняття, уточнювати їх характеристики (на початкових етапах), стабілізує позитивне ставлення до іноземної мови, унеможлиблює розвиток мовного бар'єру. Проте, задля створення сприятливих умов обсяг рідної мови потрібно поступово зменшувати: з 80% на початку I року навчання до 50% наприкінці, з 60% на початку II року навчання до 30% наприкінці, з 30% до 10% на III році опанування дитиною елементами іншомовного спілкування.

У сучасних умовах великого значення набуває використання технічних засобів в освітньому процесі. На допомогу приходять мультимедійні дошки, проектори, комп'ютери, відеозаписи тощо, що дає змогу не лише урізноманітнити

роботу з дітьми, а й створювати варіативність іншомовного розвивального середовища.

Позиція вихователя, яка забезпечує досягнення результату

У процесі роботи з формування мовленнєвої компетентності іноземною мовою педагог здійснює планування, прогностико-діагностичну роботу, що дає змогу вчасно корегувати зміст і шляхи освітньої діяльності і в індивідуальній формі універсалізувати рівень сформованості зазначеної компетентності у кожної дитини. Педагог створює умови для підвищення мотивації дітей щодо опанування іноземної мови, зокрема через налагоджування продуктивного контакту з родиною (систематичне консультування, тренінги та ін.).

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність»

Соціально-фінансова компетентність має на меті формування у дошкільників соціальної компетентності й навичок фінансової грамотності, емоційно-ціннісного ставлення до себе, до інших людей та природного оточення. Конкретизуються завдання щодо оволодіння дітьми знаннями про планування бюджету в родині, заощадження, назви грошових одиниць тощо.

Сьогодення змушує сучасну дитину розв'язувати життєві завдання значної новизни і високої складності, актуалізує необхідність поводитися компетентно у різноманітних економічних ситуаціях, розуміти суть реклами, що оточує її на кожному кроці, диференціювати життєві події за ступенем їх значущості, володіти основами тайм-менеджменту. Відповідальними за формування означених якостей є родина та заклад дошкільної освіти.

Сучасний педагог має володіти інформацією про економічну ситуацію в країні та світі, уміти аналізувати процес соціально-фінансового виховання, оцінювати власну діяльність, спонукати дитину до творчості, створювати позитивний емоційний мікроклімат у групі.

Оскільки діти найчастіше цінують у педагогові здатність до ділової співпраці та повноцінного, конструктивного діалогу з ним, комунікативні якості та практичні уміння в його діяльності є ключовими. Він має розвивати особисту культуру споживання, розкривати вихованцям необхідність розуміння соціально-фінансових взаємозв'язків.

Як показує досвід, психологічна і педагогічна робота з дітьми не ефективна без допомоги та підтримки батьків. Адже співпраця двох сторін завжди увінчується успіхом. Для того, щоб зацікавити батьків до співпраці, рекомендовано використовувати як традиційні методи роботи, так і інтерактивні. До інтерактивних форм належать: батьківські ринги, дискусії, ток-шоу, квести, економічні нагадайлики, брифінги, реалізація мініпроектів, батьківська соціально-фінансова пошта, інтерактивний діалог на стіні, мегабатьківська контрольна (*див. за посиланням https://dnz17.edu.vn.ua/?page_id=128*)

Переваги інтерактивних форм роботи в тому, що батьки не пасивно слухають розповідь педагога чи спостерігають, як він виконує ті чи ті дії, а на практиці засвоюють отримані знання. Так, разом з батьками під час інтерактивних заходів

рекомендовано моделювати, обговорювати та розв'язувати проблемні ситуації, використовувати інтерактивні вправи: «мозковий штурм», «коло ідей», «асоціативний куш», «займи позицію», «два, чотири, всі разом», що сприятиме взаємодії з батьками нарівні— допомагатиме їм обмінюватися інформацією, досвідом, заохочувати до активності, творчості, самопізнання.

Успішна економічна діяльність особистості можлива лише за умови її соціальної адаптації. Сьогодні акценти зміщені в сторону соціалізації особистості, формування її життєвої компетентності, бажання й уміння набувати знання та навички, а також здатність доцільно їх застосовувати. Саме тому фінансово-підприємницький досвід дитини дошкільного віку ми розглядаємо в тандемі з формуванням його соціалізації, а отже на стику двох наук – педагогіки та психології.

Саме в дошкільному віці у дітей закладається первинний досвід орієнтування в елементарних економічних поняттях, формується основа майбутньої соціально-фінансової компетентності та підприємництва. Тому необхідно не лише забезпечити наявність у дошкільників елементарних економічних знань, сформованість вольових якостей, але й створити підґрунтя для подальшого самостійного збагачення власного соціально-фінансового досвіду.

Для дітей дошкільного віку теми грошей та заощадження є поверхневим, проте важливо зрозуміти та розібратися, що таке «ціна» та «цінність», оскільки завдяки цим поняттям можна свідомо здійснювати морально-етичні вчинки, реалізувати події та дії, які пов'язані зі словами «зберігати, ділитися, витратити». Варто зазначити, що соціально-фінансова грамотність стосується не лише грошей: коли ми говоримо про соціально-фінансову компетентність. Ми також повинні враховувати розуміння процесів обміну, дарування та виконання роботи по господарству.

Процес соціально-фінансового виховання орієнтується на цілісний розвиток особистості, який реалізується в гармонії із зовнішнім світом і з самим собою. У зв'язку з цим сучасні нормативні документи у сфері дошкільної освіти ставлять завдання формування у дітей соціальної компетентності, що включає навички соціальної поведінки, свідоме ставлення до себе як до рівної з іншими людьми особистості, інтерес до людей та спілкування з ними, готовність до сприймання соціального досвіду, співпереживання, співчуття, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки.

У процесі освітньої діяльності педагог мотивує дітей на цінності відповідального (бережливого) ставлення до природного оточення, вчить цінувати і захищати як матеріальні, так і нематеріальні цінності, стимулює дитину виявляти повагу до соціальних й природних ресурсів, емоційно реагувати на нецільове їх використання. \

Набуття дитиною соціально-фінансової компетентності здійснюється через чітко продуману спільну діяльність, яка відповідає потребам та інтересам дітей відповідного віку. Завдання педагога – дати дітям можливість розмірковувати, ділитися власними судженнями, обговорювати певні проблеми і відчувати себе

частиною колективу (див. «Програму соціальної та фінансової освіти дітей віком від 3 до 6 років «Афлатот».)

Фінансова соціалізація дітей відбувається шляхом спостереження, цілеспрямованого навчання та практики, а власний економічний досвід відіграє вирішальну роль у фінансовій освіті дітей. Отже, педагогу варто використовувати стратегію, що сприяє формуванню соціально-фінансової компетентності: ігри-драматизації, сюжетно-рольові та дидактичні: «Міні-маркет», «Ощадлива людина?», «Види витрат», «Гроші-ціна», «Покупки» тощо.

У процесі гри діти мають можливість розширити свої знання про події, дії та емоції, а також отримати новий соціально-економічний досвід. Збагаченню досвіду з формування соціально-фінансової грамотності сприяють:

Досвід спільної освітньої діяльності. Спільна діяльність сприяє не лише прийняттю колективних рішень та досягненню спільної мети, а й формуванню власних суджень дітей, вмінню обговорювати, проявляти інтерес до діалогу, слухати відповіді один одного.

Проектний підхід та гурткова робота. Діти сплановано досліджують нові теми через пробудження інтересу до них шляхом інтеграції та системного підходу.

Методи розв'язання проблем. Вони допомагають дітям розвивати важливі навички фінансової грамотності, такі як постановка цілей, прийняття рішень та досягнення результату.

Використання тематичної дитячої літератури.

Залучення сім'ї та громадськості (спостереження, запозичення досвіду тощо).

Щоб застосувати дану стратегію на практиці, необхідно визначити навчальні моменти як у групі, так і поза її межами, шляхом моніторингу, прислухаючись до дитячих запитань, особистих суджень, почуттів чи стереотипів. Дитяча гра, прогулянка, подорож, сімейний або особистий досвід, який діти приносять до групи – це лише кілька з тих «моментів», які можуть бути використані для пробудження інтересу та процесу мислення («Що змушує вас так думати?», «Чи завжди це так відбувається?»); встановлення зв'язків із попереднім досвідом («Чи траплялося щось подібне з вами коли-небудь?»); заохочення дітей ініціювати власні дослідження («Здається, у нас недостатньо коштів, щоб виконати те, що ви хочете...»).

Доречно стимулювати дитячу гру шляхом використання реквізитів фінансової грамотності (наприклад, старі книжки для оплати комунальних послуг, банківські картки, в яких закінчився термін дії, калькулятори); запровадити нові напрямки гри, ролі чи дії («Не забудьте запитати, яка у них форма оплати», «Перед відвідуванням магазину не забувайте перевірити, скільки у вас грошей» тощо).

Для того, щоб зробити «споживчий вибір», діти мають зібрати інформацію, порівняти витрати і вигоди та збалансувати потреби з їхніми можливостями. Така діяльність залучить знання та вміння з інших освітніх ліній (дитина у природному довкіллі, мовлення дитини, дитина в сенсорно-пізнавальному просторі).

Рекомендується:

- використовувати відкриті запитання для стимулювання мислення дітей;

- залучати сім'ю та громадськість для формування фінансової компетентності дошкільників;
- створювати реальні ситуації з обмеженим бюджетом і надавати дітям можливість контролювати гроші та приймати прості, але правильні фінансові рішення, що забезпечує соціальну й емоційну мотивацію для фінансової практики;
- використовувати дитячу літературу для наведення прикладу понять «бідність» і «багатство», «лінь» і «працелюбність», «бережливість» і «марнотратство», «охайність» і «недбалість» тощо.

Яку б форму освітньої діяльності педагог не обрав, він має дотримуватися таких правил:

- сідати з дітьми в коло якомога частіше, особливо коли він читає казку;
- залучати дітей до обговорення, створюючи проблемні ситуації;
- не критикувати дитину, коли вона висловлює власну, не зовсім коректну думку.

Педагог має бути для дошкільників зразком для наслідування у поведінці, яка демонструє соціально-фінансову грамотність. Тому важливо: спонукати до зберігання поробок; вчити переробляти, перебирати і, за можливості, повторно використовувати підручні матеріали, що навчає дітей ощадливості; ставитися до роздаткового матеріалу творчо й економно.

Необхідно пам'ятати, що якість освітньої діяльності буде значно вищою, якщо вихованці залучаються до активної участі в освітньому процесі. Коли важливі питання організації спільного життя в групі спрямовують до міркувань та прийняття необхідних рішень соціально-фінансового характеру, діти завжди отримують задоволення від зростаючих можливостей та відчуття дорослішання.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «Дитина у світі мистецтва. Хореографія»

«Хореографія» як один з освітніх напрямів варіативного складника може у вигляді діяльності за інтересами і потребами дітей та за вибором батьків і педагогів збагатити інваріантний складник мистецької освіти дітей дошкільного віку «Дитина у світі мистецтва». Напрямок «Хореографія» розширює можливості розвитку особистості дитини, мистецької освіти й естетичного виховання дошкільників, збільшує рухову активність дітей за рахунок хореографічних занять і самостійної танцювальної активності в сюжетних іграх, у вільний час в закладі дошкільної освіти і в сімейному колі, урізноманітнює та ушляхетнює творчі прояви дітей в музичній і театралізованій діяльності, під час інтегрованих форм організації – музично-театралізованих розваг і свят.

Структура напрямку в оновленій редакції Стандарту починається з формулювання компетентності та засвідчує насамперед особистісні досягнення дитини в дитячому соціумі, здобуті під час участі в хореографічній діяльності, можливості скористатися ними у будь-яких життєвих ситуаціях.

Хореографічна компетентність визначена як *«здатність дитини радіти своїм хореографічним досягненням, естетично насолоджуватися музикою і*

танцем, визначати красу танцю за власними критеріями; по-партнерськи взаємодіяти з дорослими і дітьми, застосовувати творчий танцювальний досвід у повсякденних ігрових, побутових, святкових, життєво різноманітних умовах».

Документ окреслює змістові складники освітнього напрямку, деталізація яких має спрямувати педагогічне мислення фахівців (педагог з хореографії, музичний керівник), допомогти досягти безпечного фарватеру хореографічної діяльності з дітьми.

По-перше, це *емоційно-ціннісне ставлення*. Воно поволі формується внаслідок сприйняття мистецтва танцю загалом і конкретних танців зокрема (танець з капелюхами, український з бубнами, гуцулка, козацький «Повзунець», молдовський «Збираємо виноград», польський «Краков'як» тощо), емоційного спілкування в образно-ігровому і творчих проявів у вальсовому танці чи польці. У підсумку ставлення виявляється в тому, що дитина: *«любить, цінує танець як джерело позитивних емоцій і образів, шляхетної взаємодії, патріотичних почуттів, експресивних музичних рухів, а також емоційно вибірково ставиться до українських танців, національних танців свого корінного народу, меншини, танців інших народів світу».*

По-друге, це *сформованість знань*. Дитина, вслухаючись у музику, вдивляючись у те, як показує педагог і виконують однолітки, сприймаючи хореографічне мистецтво вдома з батьками у відеозапису, набуваючи танцювального досвіду в колі друзів, спілкуючись з педагогом і дітьми під час хореографічної діяльності, поступово запам'ятовує, диференціює й узагальнює інформацію, накопичує тезаурус нових слів, назв, понять, термінів, вчиться їх порівнювати, асоціювати з чимось (гопак – гопати). Тому в старшому дошкільному віці дитина вже має: *«уявлення про хореографію як музично-рухове мистецтво, розрізняє його види (народний, класичний, бальний, сучасний), орієнтується в основних жанрах (гопак, гуцулка, галоп, полька, вальс, полонез). Називає з танцювальної абетки позиції, свої улюблені рухи».*

По-третє, в освітньому напрямі окреслено *навички*, що з'являються у дітей в процесі та в результаті хореографічного навчання. Навички стосуються музично обумовленого й образного виконання рухів, дитячого репертуару, що виконується за показом, за зразком і на творчому рівні, у ситуації імпровізації (більш властива для творчих проявів дошкільників). Також діти набувають соціально-емоційних навичок приязної взаємодії хлопчиків і дівчаток, дівчаток між собою, хлопчиків між собою, суголосних дій в спільному гурті, колі, елементарної світської поведінки у парі (вітання, подяка, запрошення), засвоюють манеру виконання козацьких танців і сучасних тощо. Тобто, дитина в 6 (7) років може показати такі практичні досягнення: *«виконує танцювальні рухи, привітання, руханки, вправи, хороводи, танці за показом педагога і самотійно, типово і варіативно. Відтворює рухами танцю характер, темп, ритм, динаміку музики, форму твору. Узгоджує рухи з музикою і одночасно приязно взаємодіє з партнером/партнеркою, гуртом дітей. Втілює танцювальний образ пластикою і рухами свого тіла, інтерпретує їх. Обирає музику і танець за власним смаком, з національності, до якої належить, творчо імпровізує в індивідуальному і спільному танці».*

Освітній напрям ґрунтується на науково визначених основних поняттях. Так, «дитяча хореографія» тлумачиться як хореографія, що відповідає віковим особливостям психічного розвитку дітей дошкільного віку, провідній ігровій діяльності в дошкільному віці та діяльності спілкування, призначена для особистісного, зокрема хореографічного розвитку дитини, набуття нею хореографічної компетентності. Під дитячою хореографією слід розуміти спеціальну царину танцювального мистецтва (сукупність рухів, танців, хороводів, вправ, елементів системи тренування), що адаптована або розроблена для дітей, доцільна і доступна для сприймання і переживання ними, призначена для виконання (відповідає виконавським музично-руховим можливостям дошкільників), для набуття дітьми мистецького хореографічного досвіду.

Для хореографічного навчання дітей в дошкільному віці необхідною є наявність низки умов, з-поміж яких найперша – потреба, інтерес дитини до танцювальної діяльності і відповідне бажання батьків сприяти задоволенню інтересів дитини.

Створення сприятливих умов для творчого розвитку дітей має здійснюватися на мистецько-педагогічних засадах за допомогою належного науково-методичного оснащення, зокрема парціальної програми та її навчально-методичного супроводу.

Програма дитячої хореографії розроблена на основі українських і світових здобутків психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої науки, спеціальних досліджень у царині дитинства, мистецької педагогіки, практики дошкільного і мистецького виховання. На основі навчально-методичного посібника та інноваційного навчально-методичного забезпечення освітнього процесу для дітей дошкільного віку в хореографічній діяльності організуються 1-2 рази на тиждень заняття за інтересами дітей або гурткова робота із зацікавленими дітьми або проводяться заняття з усією групою дітей за домовленістю з батьками.

Нині в заклади дошкільної освіти прийшли працювати як *досвідчені хореографи, так і нове покоління фахівців*, які здобули педагогічну хореографічну освіту включно з дисциплінами «Дитяча хореографія в закладі дошкільної освіти», «Методика організації і проведення хореографічних занять в умовах дошкільного закладу» або змістовим модулем «Хореографічна освіта на етапі дошкільного дитинства» в дисципліні «Методика хореографічної роботи», «Ритміка та музичний рух».

Педагог має реалізувати гуманну, особистісно-орієнтовану модель взаємодії дорослого з дітьми, застосувати методи і прийоми, завдяки чому атмосфера заняття, танцювальної розваги, свята до Всесвітнього дня танцю стане радісною, творчою і, отже, сприятливою для хореографічного і загального особистісного розвитку хлопчиків і дівчаток.

Над розробленням Стандарту та підготовкою методичних рекомендацій працювали:

Піроженко Т. О., д. психол. н., професор, член-кореспондент НАПН України, зав. лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (загальні положення, освітній напрям «Особистість дитини» особистісна компетентність дитини, освітній напрям «Гра дитини»)

Гавриш Н. В., д. п. н., професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди, гол. наук. співр. Інституту проблем виховання НАПН України (Освітній напрям «Мовлення дитини», «Основи грамоти»; (освітній напрям «Дитина в природному довкіллі» навички, орієнтовані на сталий розвиток)

Брежнєва О. Г., д. п. н., професор, зав. кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету (освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентності)

Байєр О. М., к. психол. н., доцент, зав. кафедри дошкільної освіти Запорізького ОІППО (освітній напрям «Особистість дитини» особистісна компетентність дитини)

Машовець М. А., к. п. н., доцент, заст. дир. з науково-методичної та навчальної роботи педагогічного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка (освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентності)

Загородня Л. П. к. п. н., доцент, зав. кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка (освітній напрям «Дитина в природному довкіллі» природничо-екологічна компетентність)

Косенчук О. Г., к. п. н., начальник відділу дошкільної та початкової освіти ДУ «Український інститут розвитку освіти» (освітній напрям «Дитина в соціумі»)

Половіна О. А., к. п. н., доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка (освітній напрям «Дитина у світі мистецтва»)

Левінець Н. В., к. п. н., доцент кафедри методик та технологій дошкільної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова (освітній напрям «Особистість дитини» рухова та здоров'язбережувальна компетентність; освітній напрям «Особистість дитини. Спортивні ігри»)

Рейпольська О. Д., к. п. н., доцент, зав. лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України (освітній напрям «Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність»; освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота»)

Мордоус І. О., к. п. н., доцент кафедри методик та технологій дошкільної освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (освітній напрям «Мовлення дитини. Іноземна мова»)

Шевчук А. С., к. п. н., доцент Ізмаїльського державного гуманітарного університету (освітній напрям «Дитина у світі мистецтва», мистецько-творча компетентність, освітній напрям «Дитина у світі мистецтва. Хореографія»)

Корнєєва О. Л., к. п. н., директор ДНЗ № 31 «Мир» м. Костянтинівка (освітній напрям «Гра дитини»)

Безсонова О. К., к. п. н., директор ДНЗ № 67 «Сонячний» м. Краматорськ (освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» предметно-практична та технологічна компетентність)

Творча група педагогів дошкілля м. Вінниці (Сокиринська Н.Д., Черешнюк О.А., Артоуз О.А., Гуменчук В.В., Маричева О.Б., Назарчук Н.П., Данильчук Н.О., Цабак Л.П.) підготувала методичні рекомендації за освітнім напрямом «Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність»